

№ 10.15 від 03.12.2024

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Глухівський національний педагогічний університет
імені Олександра Довженка

Кафедра теорії і методики початкової освіти

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

Тема: «ІНТЕРАКТИВНІ МЕТОДИ НАВЧАННЯ НА УРОКАХ
ІНТЕГРОВАНОГО КУРСУ «Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ»

Виконала:

Маміна Євгенія Олександрівна
(прізвище, ім'я, по батькові)
013 Початкова освіта
(спеціальність)

Науковий керівник:

канд. пед. наук, доцент
(вчений ступінь, вчене звання, посада)
Мозуль І. В.
(ініціали, прізвище)

Консультант

(вчений ступінь, вчене звання, посада)
(ініціали, прізвище)

Допущено до захисту

02.12 2024 р.

Завідувач кафедри

Т. Ф. Zenchenko
(ініціали, прізвище)

Дата захисту: «7» листопада 2024 р.

Оцінка

90 А

Підписи членів комісії:

Михайло Мешкова О. С.
Владислав (Соловйов) Р. О.
Тетяна (Григорук) Т. О. Григорук (Меломан) Т. О.

Глухів – 2024

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ НА УРОКАХ «Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ»	
1.1. Сутність поняття «інтерактивні методи навчання»	10
1.2. Види інтерактивних технологій у навчальному процесі	21
1.3. Використання інтерактивних методів навчання на уроках «Я досліджую світ».....	32
Висновки до першого розділу	45
РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПРОГРАМА ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ	
2.1. Стан використання інтерактивних методів на уроках «Я досліджую світ».....	47
2.2. Впровадження методики використання інтерактивних методів навчання на уроках «Я досліджую світ в початковій школі	55
2.3. Аналіз результатів дослідження	71
Висновки до другого розділу	78
ВИСНОВКИ	81
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	86
ДОДАТКИ.....	93

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Сучасна ситуація в нашій країні вимагає впровадження інноваційних підходів у систему освіти, що сприяє виникненню та поширенню педагогічних новацій. Важливою умовою розвитку сучасної освітньої системи є організація інноваційної діяльності в початковій школі.

Психолого-педагогічна наука вважає, що новими в педагогіці є не лише методи, ідеї, підходи, технології, які ще не використовувалися, а й той комплекс елементів навчально-педагогічного процесу або окремі з них, які дозволяють ефективно вирішувати завдання розвитку й саморозвитку творчої особистості школяра.

Мета початкової ланки освіти полягає у всебічному розвитку дитини, її компетентностей і наскрізних умінь, здібностей і талантів, щоб вони відповідали індивідуальним і віковим психофізіологічним особливостям і потребам, формуванню цінностей, розвитку творчості й допитливості, розвитку самостійності.

Відповідно до концепції «Нова українська школа», освітній процес у початковій школі спрямовується на використання діяльнісного, компетентнісного та інтегративного підходів до навчання кожної дитини.

У початковій школі останнім часом відбувається перебудова навчального процесу, яка полягає в перенесенні традиційної методики викладання на нові засади – інтерактивне навчання. Учителі спрямовують увагу на формування в учнів самостійного підходу до вибору та обробки інформації завдяки можливостям інформаційних технологій, які спрямовані на формування певних компетентнісних якостей молодших школярів і розвитку інтерактивності.

У сучасних психологічних і педагогічних дослідженнях (І. Атаманчук, Л. Варзацька, О. Комар, Л. Кратасюк, Л. Колесник, Є. Романюк, Л. Скрипник, А. Соценко та ін.) велика увага звертається на вивчення інтерактивних технологій навчання. Науковці й учителі-практики в своїх роботах виокремлюють новітні методи й прийоми, пропонують інтерактивні технології,

способи активізації пізнавальної діяльності школярів, які дозволяють не лише здійснити перевірку знань, а й спрямовані на засвоєння нової навчальної інформації, на вироблення практичних навичок і умінь.

Аналіз наукових досліджень і публікацій сучасних педагогів І. Атаманчук, О. Лесіна, О. Пометун, В. Паламарчук, І. Романенко, О. Савченко, А. Соценко, О. Стребна, В. Телячук та ін. дозволяє стверджувати, що методологічною основою організації інтерактивного навчання є розробки в галузі методів і технологій навчання.

О. Біда, Г. Волошина, О. Іонова, Г. Коберник, Л. Колесник, О. Комар, Т. Кравченко, П. Матвієнко, В. Мельник, Л. Пироженко, Н. Побірченко, О. Пометун та ін. у своїх дослідженнях звертали увагу на використання інтерактивних методів у навчальному процесі здобувачів початкової освіти, вони обґрунтовували доцільність застосування інтерактивності для посилення ефективності освітнього процесу. Інтерактивність у навчанні вони пояснювали як здатність до взаємодії, знаходження у режимі діалогу, бесіди, дії.

Дослідники О. Лесіна, С. Гончаренко, В. Сухомлинська, О. Мариновська, Н. Полісько, Ю. Сьомін, Н. Таланчук, В. Якимчук та ін. розробляли та застосовували шляхи використання інтерактивних вправ.

У свої публікаціях педагоги Н. Бібік, І. Вітюк, Н. Груздева, О. Жовнір, В. Ільченко, О. Іонова, Н. Калюжка, М. Пашкуляк, О. Савченко, Н. Світловська, О. Шумакова, Л. Фенчак, С. Якименко та ін. наголошували на використанні інтерактивних методів на уроках у початковій школі.

Використання інтерактивних технологій у навчальному процесі початкової ланки освіти сприятиме розвитку нестандартного мислення молодших школярів, дозволить позбутися стереотипності мисленневих процесів, розвитку уяви, напрацюванню навичок комунікативного спілкування, мотиваційної, інтелектуальної та емоційної сфери здобувачів початкової освіти.

Інтерактивне навчання – це навчання, яке відбувається за умови активної, постійної взаємодії всіх учасників навчального процесу.

До інтерактивних форм навчання належать: відпрацювання навичок; робота в групах; дискусії; мозкові штурми; аналіз історій і ситуацій; інтерактивні презентації; рольові ігри. Основою інтерактивних методів, які виконуються учнями, є інтерактивні вправи та завдання.

Значення інтерактивних методів полягає в досягненні таких найважливіших цілей як: стимулювання інтересу й мотивації до самоосвіти; підвищення рівня активності й самостійності, розвиток навичок аналізу та рефлексії своєї діяльності.

Інтерактивне навчання сприяє створенню атмосфери, яка знімає напруженість і тривожність дітей у зв'язку з включенням їх в освітню діяльність, розкриває нові можливості, забезпечує збагачення знань, умінь і навичок, розширює комунікацію, способи діяльності, є важливою умовою для становлення та вдосконалення компетентностей.

Активні форми навчання будуються на інтерактивних методах, коли існує взаємозв'язок не лише між вчителем і слухачем, а й між слухачами в навчальному процесі.

За сприятливих умов життя, в період шкільного дитинства, інтенсивно будуть розвиватися інтелектуальна й емоційно-вольова сфера дитини, закладатися основи правильного ставлення до предметів і явищ навколишньої дійсності. Важливим фактором впливу на дітей є цілеспрямована навчальна, виховна, систематична робота, яка спрямована на їхнє ознайомлення з природою. Теорія й практика навчання доводять, що практична діяльність дитини є одним із важливих факторів її розвитку. Навчальний процес спрямований на те, щоб учні отримали глибокі й міцні знання, на організацію самостійного їх набуття, розвиток творчого підходу до навчання й застосування знань на практиці. Значна увага приділяється розвитку в молодших школярів самостійної розумової діяльності в процесі засвоєння знань. У таких випадках учитель під час вивчення курсу «Я досліджую світ» використовує практичні методи навчання.

Інтегрований курс «Я досліджую світ» в початковій школі, має пропедевтичне значення в освоєнні молодшими школярами дисциплін природничого наукового циклу та відіграє важливу роль у становленні особистості школяра, розвитку його пізнавального ставлення, виховання. Природознавство вивчає природу як єдине матеріальне ціле, розглядає її в розвитку, в просторі й часі.

Основною ідеєю шкільного предмета «Я досліджую світ» є розкриття зв'язків, які об'єктивно існують між неживою й живою природою, пояснення впливу компонентів природи на трудову діяльність людини, застосування здобутих знань, умінь і навичок поведінки в життєвих ситуаціях. Сама назва курсу орієнтує вчителя на організацію дослідницької діяльності молодших школярів. Для цього здобувачів початкової освіти потрібно познайомити із способами пізнання навколишнього світу: спостереження, опрацювання різних джерел інформації, дослідження.

Предмет «Я досліджую світ» забезпечує інтегруючу функцію та забезпечує формування в молодших школярів цілісної картини відносин людини з природою, іншими людьми, державою, суспільством; природного й соціокультурного світу; усвідомлення свого місця в суспільстві; створює основу життєвого самовизначення особистості, становлення її світогляду.

Інтегрований курс сприяє формуванню культурологічної та екологічної грамотності, громадянської позиції, підприємливості. Здобувачі освіти вчаться дотримуватися правил поведінки в навколишньому світі й серед людей, освоюють елементарні норми культури поведінки в природі й соціальному середовищі, будуть дотримуватися здорового способу життя, у них сформуються соціально ціннісні якості: організованість, працелюбність, відповідальність за свої вчинки, повага до праці інших і потреба їм допомагати, у школярів підвищиться мотивація до творчої праці, бережливого ставлення до природи, матеріальних і культурних цінностей.

Використання інтерактивних методів навчання спрямоване на набуття молодшими школярами знань, самонавчання й самоорганізацію навчальної

діяльності. Найбільш сприятливими та вживаними на уроках є мультимедійні методи навчання, використання проєктних технологій, мозковий штурм, робота над помилками, дебати, експертна оцінка й обговорення тощо.

Аналіз наукових психолого-педагогічних досліджень показав, що проблема використання інтерактивних методів навчання в навчальному процесі початкової школи, які відіграють важливу роль у становленні й розвитку особистості молодшого школяра, його прагненні до навчання та самовдосконалення, залишається недостатньо висвітленою, бракує цілісних системних досліджень використання інтерактивних методів навчання молодших школярів на уроках природничої освітньої галузі. Тому темою нашого дослідження ми обрали **«Інтерактивні методи навчання на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ»»**.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити ефективність використання інтерактивних методів навчання на уроках «Я досліджую світ» у початкових класах.

Відповідно до мети визначено **завдання дослідження**:

1. проаналізувати теорію й практику впровадження інтерактивних освітніх технологій у навчальний процес початкової ланки освіти;
2. розкрити сутність інтерактивних освітніх технологій навчання;
3. розглянути особливості використання інтерактивних методів навчання в освітньому процесі початкової школи на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ»;
4. розробити методику впровадження інтерактивних методів навчання та дослідити їх вплив на підвищення якості навчального процесу на уроках «Я досліджую світ»;
5. здійснити дослідно-експериментальну перевірку ефективності використання інтерактивних методів навчання на уроках «Я досліджую світ».

Об'єкт дослідження – процес опанування молодшими школярами навчальним предметом «Я досліджую світ».

Предмет дослідження – використання інтерактивних методів навчання на уроках «Я досліджую світ» як засобу розвитку пізнавальної активності.

Для вирішення поставлених завдань були використані наступні **методи:**

теоретичного рівня: аналіз і узагальнення психолого-педагогічної літератури; класифікація, систематизація та інтерпретація отриманих теоретичних і експериментальних даних; вивчення педагогічного досвіду в системі початкової освіти;

емпіричного рівня – методи збору інформації (опитування, бесіда, інтерв'ю, психолого-педагогічне спостереження), констатувальний і формувальний експерименти; методи якісного та кількісного аналізу результатів експерименту, математичної статистики тощо.

Наукова новизна: визначено характерні особливості впливу інтерактивних методів навчання на розвиток пізнавальної активності учнів початкової школи на уроках «Я досліджую світ», розроблено та експериментально перевірено методику використання інтерактивних методів навчання на уроках «Я досліджую світ», використано практичних досвід провідних педагогів у даній сфері.

Практичне значення дослідження полягає в тому, що результати дослідження можуть бути використані вчителями в навчальному процесі молодших школярів з метою ефективного розвитку їхньої пізнавальної активності, яка сприяє результативності й продуктивності навчання в початковій школі. Результати дослідження можуть бути використані для подальшої наукової розробки даної проблематики.

Апробація. Основні положення і результати магістерського дослідження апробовано у формі доповідей і виступів на *Міжнародних, Всеукраїнських і регіональних конференціях і семінарах*, що підтверджують сертифікати про участь:

Глухівські читання – 2023. XIII міжнародна науково-практичної інтернет-конференція "Актуальні питання суспільних та гуманітарних наук" (Глухівський НПУ ім. О. Довженка, 6-8 грудня 2023 року);

X Міжнародна науково-практична інтернет-конференція «Інноваційний розвиток вищої освіти: глобальний європейський та національний виміри змін»

(Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка, 26 квітня 2024 року);

Всеукраїнський науково-методичний семінар "Компетентнісний підхід в освіті: теорія і практика" (Глухівський НПУ ім. О. Довженка, м. Глухів, 16 листопада 2023 року);

II Всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція «Розвиток гнучких умінь (soft skills) у процесі освітньої діяльності: теорія і практика», Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка, Глухів, 22 лютого 2024 року;

II Всеукраїнська науково-практична конференція «Початкова освіта в парадигмі Нової української школи: виклики часу», Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка, Глухів, 25 квітня 2024 року; Звітна науково-практична конференція «Наука та освіта в умовах війни», Глухівський НПУ ім. О. Довженка, Глухів, 23-24 травня 2024 року;

II Всеукраїнський науково-методичний семінар «Компетентнісний підхід в освіті: теорія і практика» (м. Глухів, 14 листопада 2024 року).

Опубліковано статтю і тези у наступних збірниках:

Компетентнісний підхід в освіті: теорія і практика: збірник матеріалів Всеукраїнського науково-методичного семінару (16 листопада 2023 року, м. Глухів) / за заг. ред. Ольги Вишник. Глухів, 2023. 241 с.

Глухівські читання - 2023. Актуальні питання суспільних та гуманітарних наук : Збірник матеріалів XIII міжнародної науково-практичної інтернет-конференції / За заг. ред. А.С. Полякова. Глухів, 2023. 501 с. URL : <http://gnpu.edu.ua/index.php/ua/nauka/podii-ta-oholoshennia>.

Початкова освіта в парадигмі Нової української школи : виклики часу : збірник матеріалів II Всеукраїнської науково-практичної конференції (25 квітня 2024 року, м. Глухів) / за заг. ред. Ольги Вишник. Глухів, 2024. 161 с.

Звітна науково-практична конференція «Наука та освіта в умовах війни», Глухівський НПУ ім. О. Довженка, Глухів, 23-24 травня 2024 року. 628 с.

Innovations and transformations in education, society, and economic management: monograph / Edited by Magdalena Wierzbik-Strońska and Tetyana Nestorenko. The University of Technology in Katowice Press, 2024. 246 p.

Наукова колекція ННІ ГНПУ ім. О. Довженка: збірник наукових праць здобувачів вищої освіти та науково-педагогічних працівників (за матеріалами II Всеукраїнського науково-методичного семінару «Компетентнісний підхід в освіті: теорія і практика», м. Глухів, 14 листопада 2024 року). Випуск 2. Част. 1-3. Глухів, 2024. Ч. 1, 184 с.

Структура та обсяг роботи. Магістерська робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаної літератури, додатків.

РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ НА УРОКАХ «Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ»

1.1. Сутність поняття «інтерактивні методи навчання»

На сучасному етапі розвитку освіти стають найважливішими для формування особистості такі риси: активність, творчість, самостійність, здатність адаптуватися до змін в суспільстві, а їх формування потребує реалізації нових підходів до навчального процесу. У загальноосвітній школі, останнім часом, рівню освітньої підготовки підростаючого покоління приділяється велика увага.

Головною ідеєю нової української школи є компетентнісне навчання, яке означає, що учні здобуваючи знання, будуть вчитися використовувати їх в повсякденному житті й вдосконалювати навички. Одним із головних завдань, над яким повинні працювати вчителі, полягає в тому, що молодшим школярам потрібно дати якісні знання, навчити самостійно їх здобувати, ними користуватися в житті, працювати в команді, приймати рішення, робити висновки та узагальнення.

У законі України «Про освіту» визначено мету освіти – «всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, її талантів, інтелектуальних, творчих і фізичних здібностей, формування цінностей і необхідних для успішної самореалізації компетентностей, виховання відповідальних громадян, які здатні до свідомого суспільного вибору та спрямування своєї діяльності на користь іншим людям і суспільству, збагачення на цій основі інтелектуального, економічного, творчого, культурного потенціалу українського народу, підвищення освітнього рівня громадян задля забезпечення сталого розвитку України та її європейського вибору» [23].

Педагоги наголошують, що останнім часом не дають бажаних результатів традиційні методи навчання, в учнів зникає інтерес до знань. Тому методисти й вчителі повинні шукати й використовувати такі методи, які б сприяли активізації

пізнавальної діяльності учнів, викликали інтерес до матеріалу, що вивчається та викликали бажання вдосконалювати набуті знання, вміння й навички.

Щоб викликати в здобувачів освіти інтерес до освітнього процесу, вчитель повинен використовувати різноманітні форми й методи навчання, які сприятимуть виникненню в дітей бажання вчитися, бути активними учасником процесу навчання.

Школа вирішує основне завдання: озброїти школярів міцними знаннями основ наук, формувати науковий світогляд, розвивати їхні творчі здібності та здійснювати всебічне виховання. Важливу роль у розв'язанні цих завдань на уроках відіграють методи навчання.

Дослідження дидактів і методистів О. Біляєва, Н. Бондаренко, Н. Голуб, О. Горошкіної, С. Карамана, О. Кучерук, В. Мельничайка, М. Пентилюк, О. Потапенка, І. Хом'яка, М. Шкільника та ін. присвячені проблемам відбору, застосування, систематизації ефективних методів у освітньому процесі.

Науковці І. Зайченко, А. Кишинівська, М. Кольчак, О. Кункевич, С. Мартиненко, Л. Меркульєва, Л. Хоружа В. Паламарчук та ін. у своїх роботах пропонували класифікацію методів навчання.

Слово метод (в перекладі з грецького означає дослідження) – спосіб, шлях досягнення мети.

Значення слова метод філософський енциклопедичний словник пояснює так: «спосіб досягнення певної мети, сукупність прийомів або операцій практичного або теоретичного освоєння дійсності» [70].

Метод (від гр. *methodos*) – шлях до чогось, спосіб пізнання явищ природи й суспільства. «Метод навчання – шлях навчально-пізнавальної діяльності учнів до результатів, визначених завданнями навчання» [43].

Метод навчання – це спосіб взаємопов'язаної упорядкованої діяльності учнів і вчителів, яка спрямована на вирішення завдань освіти, виховання й розвиток у навчальному процесі здобувачів освіти [64, с. 340].

За своєю структурою метод виступає як упорядкована сукупність прийомів. Прийом – структурний компонент методу. Прийоми, одні й ті самі, можуть бути

складовими різних методів. Так, наприклад, пояснюючи новий матеріал, учитель записує базові поняття, а школярі під час самостійної роботи теж записують базові поняття.

Методичні прийоми використовуються в педагогічній практиці для активізації уваги дітей під час сприйняття нового матеріалу або повторення ними пройденого, вони сприяють стимулюванню пізнавальної діяльності. Прийом і метод можуть мінятися місцями. Наприклад, якщо вчитель користується методом пояснення, повідомляючи нові знання, й демонструючи наочні посібники, то ця демонстрація виступає як прийом. Якщо ж наочний посібник виступає об'єктом для вивчення й основні знання школярі отримують розглядаючи його, то словесні пояснення будуть виступати як прийом, а методом навчання буде демонстрація.

Під «методом навчання» розуміють систему взаємопов'язаних послідовних дій вчителя й учнів, що сприяють забезпеченню засвоєння змісту освіти.

У підручниках педагогіки в останні роки автори звертають увагу й розширюють запропоноване визначення. Так, І. П. Підласий наголошує, що метод навчання – це перш за все «упорядкована діяльність педагога й учнів, яка спрямована на досягнення поставленої мети. Водночас способи навчальної діяльності вчителя (викладання) й способи навчальної діяльності учнів (учення) між собою пов'язані тісно» [50].

Педагоги під методами навчання розуміють «способи навчальної роботи вчителя й організації управління пізнавальною діяльністю школярів за рішенням різних дидактичних задач, які спрямовані на оволодіння матеріалом, що вивчається» [71].

Метод навчання є основним компонентом навчального процесу, з'єднувальною ланкою між визначеною ціллю та її кінцевим результатом. Методи повною мірою роблять реальною мету навчання, виконуючи при цьому мотиваційну, навчальну, розвивальну, виховну та організаційну функції. Без підходящих дидактичних методів діяльності неможливо реалізувати мету й завдання навчального процесу, досягнути належних результатів [43].

Процес навчання здійснюється взаємодією учителя (викладання) й учня (учіння). Учитель сприяє активізації процесу навчання, реалізує різноманітні прийоми, які допомагають учням засвоїти навчальний матеріал, а учень сприймає, осмислює й запам'ятовує цей матеріал. Тут метод виступає як упорядкована взаємодія. Отже, під методом навчання розуміють спосіб взаємозв'язаної, упорядкованої діяльності вчителя й учнів, яка спрямована на вирішення навчальних завдань [43].

Аналіз результатів наукових і педагогічних досліджень, систематизація досвіду роботи багатьох учителів, показали, що робота вчителя в освітньому процесі дуже різноманітна. Разом із учнями він бере участь у навчальному процесі, організовує їхню навчальну й пізнавальну діяльність різними способами й шляхами, які спрямовані на досягнення поставленої мети освіти та які називаються методами навчання.

У процесі навчання об'єктом діяльності вчителя є учень, клас, а предметом діяльності – навчально-пізнавальна діяльність кожного школяра. Педагогічною метою діяльності вчителя є всебічний гармонійний розвиток особистості учня, який можна досягти тільки в результаті навчальної й пізнавальної діяльності. Якщо під час пояснення матеріалу на уроці, школяр не слухає вчителя, не запам'ятовує, не мислить, то він не засвоїть цей матеріал, у нього не розвиватиметься пам'ять, мислення, почуття, ставлення до навколишнього світу [13].

Проаналізувавши зміст навчального предмета, вчитель визначає навчальні цілі власної діяльності, які передбачають: «формування в учнів елементів знань (уявлень, понять, закономірностей про об'єкти природи та різні способи діяльності) та умінь застосовувати їх; розвиток психічних процесів і якостей особистості кожної дитини» [13, с. 119].

Педагогічна ціль може бути досягнута через організацію процесу навчально-пізнавальної діяльності самого школяра.

Концепція Нової української школи підкреслює необхідність використання дидактичних методів: «У процесі навчання будуть використовуватися методи,

які вчать робити самостійний вибір, пов'язувати вивчене з практичним життям, враховують індивідуальність учня» [38].

Головними ознаками методу навчання є:

- спосіб отримання інформації та володіння школярами вміннями й навичками;
- спосіб спільної діяльності вчителя й учнів, керівництва навчальною й пізнавальною діяльністю молодших школярів;
- сукупність упорядкованих прийомів, операцій, дій, необхідних для отримання результатів спільної діяльності вчителя й учнів;
- спосіб і рівень руху активності й пізнавальної самостійності здобувачів початкової освіти, спосіб мотивації й стимулювання учіння, спосіб формування оцінних суджень, спосіб переживань [13, с. 119].

Дидактика розробляє методи навчання та їх класифікацією. Педагоги наголошують, що засвоєння знань відбувається на трьох рівнях: осмисленого сприйняття й запам'ятовування; застосування знань за зразком і в схожій ситуації; творчого застосування знань. Такі ж рівні характерні для засвоєння способів діяльності.

Проаналізувавши види змісту освіти й способи їх засвоєння, науковці виділили за ступенем реалізації розвиваючої функції навчання п'ять методів навчання: пояснювально-ілюстративний; репродуктивний; проблемний виклад; частково-пошуковий або евристичний; дослідницький, які розглядаються в дидактиці [73].

Щоб досягти в процесі засвоєння знань і використанні їх на практиці високих результатів, у сучасній початковій школі інтерактивні методи навчання здобувачів початкової освіти широко впроваджуються. У початковій школі інтерактивні методи розглядаються як спосіб організації навчальної й пізнавальної діяльності школярів, вони забезпечують засвоєння ними змісту навчання й досягнення мети навчання під час розв'язання завдань, які виникають.

«Використання інтерактивних методів, прийомів, вправ на уроках і в позаурочний час допомагають учням у цікавій активній навчальній формі здобувати нові знання, набувати життєво необхідних умінь і навичок, сприяють формуванню ключових компетентностей і розвитку наскрізних умінь, які визначені в Державному стандарті початкової освіти» [72].

Інноваційні й інтерактивні методи навчання в системі закладів освіти ґрунтовно представлені в роботах І. Мельник, О. Пометун, В. Сергєєвої, І. Томашевської та ін. І. Залізко, О. Комар, В. Раус, В. Серебряков та ін. зробили значний внесок у розробку теоретичних і практичних питань організації та здійснення методичної роботи у навчальному процесі початкової школи.

Видатні вчені (В. Безпалько, О. Біда, В. Монахова, Л. Пироженко, О. Пометун та ін.) зробили значний внесок, розглядаючи проблеми інтерактивних методів навчання, приділяють увагу інтерактивності в навчанні, пояснюють її як здатність до взаємодії, перебування в режимі дії, діалогу, бесіди. У своїх дослідженнях наголошують, що інтерактивне навчання дозволяє підвищити відсоток засвоєння навчального матеріалу, впливаючи не лише на свідомість учня, а й на його почуття. В. Сухомлинський теж розробляв елементи інтерактивного навчання [26].

Сучасні науковці присвячували свої дослідження питанню інтерактивних технологій (Н. Волкова, О. Комар, Г. Мітін, Н. Мирончук, Л. Пироженко, О. Пометун, В. Серебряков, М. Скрипник, І. Томашевська та ін.). Вони звертають увагу на доцільність застосування інтерактивних технологій для підвищення ефективності освітнього процесу.

«Сукупність різноманітних педагогічних прийомів, які сприяють залученню школярів до активної творчої й дослідницької діяльності, створюють умови для якісного усвідомлення матеріалу, що вивчається, узагальнення отриманих знань є інноваційними підходами до навчання молодших школярів. Одним із інноваційних підходів до організації й реалізації освітнього процесу в сучасній початковій школі, є використання інтерактивних методів навчання» [19].

Термін «інтерактивний» (з англ. – «inter» (взаємний) та «act» (діяти) науковці розглядають як – здатний до діалогу, взаємодії. Інтерактивне навчання – «специфічна форма організації пізнавальної діяльності, що має на меті створити комфортні умови навчання, за яких кожен здобувач освіти відчуває свою успішність, інтелектуальну спроможність» [55, с. 19].

О. Комар розуміє під інтерактивністю: «принцип побудови й функціонування педагогічного, психологічного, комп'ютерного спілкування в режимі діалогу» [36, с. 2].

У педагогічному словнику знаходимо таке визначення: «Інтерактивне навчання (від лат. Interaction – взаємодія) – навчання, побудоване на взаємодії учнів з навчальним оточенням, навчальним середовищем, що служить сферою засвоєння знань» [15].

«Інтерактивні технології сприяють забезпеченню наступних умов для нової моделі освітнього процесу: забезпечити позитивну, вільну атмосферу освітнього процесу; забезпечити рівність учасників освітнього процесу; усвідомити цінності колективно зроблених висновків; забезпечити вільне висловлення позиції, думки, вміння вислухати й прийняти позиції учасників колективу; вчитель є наставником та радником, а не є засобом «похвали й покарання» [24; 56, с. 46-47].

Н. Волкова «виділяє основні види інтерактивних технологій: діалого-дискусійні; аналізу ситуацій; ігрові; навчання у співробітництві; тренінг; фасилітаційного навчання; інформаційно-комунікаційні» [24; 9, с. 26-27].

Значення інтерактивних технологій полягає в тому, що вони сприяють інтенсифікації освітнього процесу й дозволяють здобувачам освіти одержати від процесу навчання такі позитивні моменти: доступніше засвоювати знання; практикувати навички щодо висловлення власної думки; уміння переконувати й аргументувати; уміння прислухатися до інших думок; розвивати навички моделювання різних ситуацій, збагачувати свій соціальний досвід; вдосконалювати навички для побудови відносин у групі, вирішення конфліктних

ситуацій, знаходження спільного рішення проблеми; підвищувати готовність до самостійної й творчої роботи [9, с. 4].

Н. Побірченко та Г. Коберник наголошують, що «сутність інтерактивного навчання полягає в тому, що навчальний процес відбувається за умови постійної, активної взаємодії всіх учасників; вчитель і учень є рівноправними суб'єктами навчання» [52].

Інтерактивне навчання – це особлива форма організації діяльності, яка спрямована на створення комфортних умов навчання, де кожен школяр відчуває свою успішність, інтелектуальну спроможність. Процес навчання відбувається за умов постійної, активної взаємодії вчителя, усіх школярів [12; 72].

Інтерактивне навчання (за О. Пометун) – це «спеціальна форма організації пізнавальної діяльності учнів, яка має на меті створити комфортні умови навчання, за яких кожний учень відчуватиме свою успішність, інтелектуальну спроможність. Це співнавчання, взаємонавчання, де учень і вчитель є рівноправними, рівнозначними суб'єктами навчання, розуміють, що вони роблять, рефлексують із приводу того, що вони знають, уміють і здійснюють» [54, с. 5].

О. Пометун і Л. Пироженко підкреслюють, що інтерактивне навчання – це активна модель навчання, що «інтерактивна технологія навчання передбачає залучення дитини до конкретного завдання, за яке вона повинна публічно прозвітуватись, або від її діяльності залежить якість виконання поставленого перед групою та перед усім класом завдання» [56; 19, с. 196].

Інтерактивність освіти сприяє виробленню життєвих цінностей, формуванню предметних і загальнонавчальних умінь і навичок, розвитку комунікативних якостей особистості, створенню атмосфери співробітництва, взаємодії. Дослідники стверджують, що ця технологія спрямована на моделювання життєвих ситуацій, спільне розв'язання проблем під час аналізу відповідної навчальної ситуації, використання рольових ігор і виключає домінування однієї думки над іншою, одного учасника освітнього процесу над іншим. Тому, в процесі такого навчання молодші школярі вчаться комунікувати

з іншими людьми демократично, приймати обґрунтовані рішення, критично й творчо мислити. Тут до роботи залучаються всі учасники освітнього процесу, які працюють в класі в групах за матеріалом, який підготував учитель раніше, в атмосфері довіри, дотримуючись відповідних правил роботи [68].

Інтерактивне навчання – це способи організованих взаємин суб'єктів навчального процесу, яка допомагає сформувати нове знання; засвоїти способи навчальних дій школярами; розвинути комунікативні уміння; розвинути особистість, моделюючи життєві ситуації [54, с.116].

Мета інтерактивного навчання – створити умови для залучення всіх слухачів до пізнавального процесу; надати можливість кожному учаснику розуміти й рефлексувати з приводу того, що він знає й думає; виробити життєві цінності; створити атмосферу взаємодії, співпраці; розвинути комунікативні здібності; створити комфортні умови навчання, які б викликали в кожного школяра відчуття власної успішності, неповторності, захищеності [13, с. 154].

Інтерактивне навчання сприяє розв'язанню наступних цілей і завдань:

- розширити пізнавальні можливості школярів, під час аналізу й застосування інформації з різних джерел;
- розвинути вміння використовувати отримані знання, уміння, навички та способи діяльності на практиці та в повсякденному житті;
- формувати глибоку внутрішню мотивацію.

Аналіз педагогічної й психологічної літератури допоміг виокремити наступні принципи інтерактивного навчання:

- «принцип активності. Щоб досягти поставлених цілей, кожний учень повинен активно взаємодіяти з іншими, проявляти себе в процесі спілкування;
- принцип відкритого зворотного зв'язку. Висловлення учасником чи всіма учасниками групи ідей, думок чи заперечень щодо поставлених завдань. Саме завдяки активному використанню зворотного зв'язку учасники групи дізнаються, як сприймаються іншими людьми їхня манера спілкування, особливості поведінки;

- принцип експериментування. Активний пошук учнями нових ідей і шляхів розв'язання поставлених завдань. Цей принцип дуже важливий, бо слугує зразком стратегії поведінки в повсякденному житті, поштовхом до розвитку ініціативи й творчості особистості;

- принцип довіри в спілкуванні. Саме на це спрямована спеціальна організація групової діяльності під час проведення занять: використаний у роботі прийом розташування вчителя й учня і по колу обличчям одне до одного, для того щоб змінити в школярів стереотипне уявлення й установку про те, як повинні бути організовані й проведені уроки та яку роль у них має відігравати вчитель;

- принцип рівності позицій – означає, що вчитель своєї думки не прагне нав'язати учням, а діє нарівні та разом із ними. Кожен школяр має змогу побувати у ролі лідера, організатора» [47].

Організуючи інтерактивне навчання можна виділити такі методичні особливості: мотиваційне забезпечення спільної діяльності, застосування проблемних ситуацій, організація навчального простору, яка спрямована на дотримання правил співробітництва в навчанні, діалог, застосування комунікативних методів і прийомів, розвиток навичок самоконтролю й самоаналізу індивідуальної й групової діяльності, оптимізація системи оцінювання результатів і процесу спільної діяльності. Важливою особливістю інтерактивного навчання є використання здобувачами освіти власного досвіду, розв'язуючи проблемні питання. Вони отримують максимальну свободу розумової діяльності, будуючи логічні ланцюги.

Інтерактивні методи – це форма навчання, де учні й учитель знаходяться в режимі діалогу, бесіди між собою. Це взаємонавчання, співпраця: вчитель – учень, учень – учень, де вчитель і учень – рівнозначні, рівноправні суб'єкти навчального процесу, але взаємодії учнів між собою надається основна перевага (рис 1.1.1.).

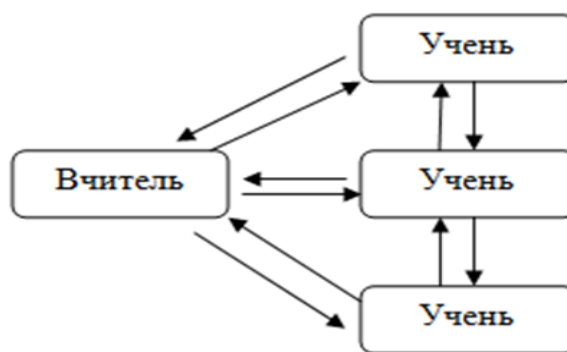

Рис.1.1.1. Взаємодія вчителя й учнів у процесі використання інтерактивних методів навчання

Інтерактивні методи дозволяють сформувати в дітей вміння самостійно шукати й виділяти потрібну інформацію, зберігати, аналізувати та передавати її; засвоїти учням основні способи пізнавальної самостійної діяльності: знання та вміння, аналізу, саморефлексії, планування діяльності та її результатів; оволодіти навичками роботи в групі, способами взаємодії з іншими, взаємодопомоги, розвитку організаторських здібностей; виробити установки інтелектуального й духовного саморозвитку, відповідально приймати рішення; в проблемних ситуаціях розвинути здатність до емоційної саморегуляції та самопідтримки.

Отже, використовуючи інтерактивні методи в навчальному процесі, учитель зможе створити найбільш сприятливий простір для розвитку й самореалізації здобувачів початкової освіти, який буде відповідати особистісно-зорієнтованому підходу та забезпечувати реалізацію пізнавальних інтересів і потреб особистості. Науковці особливу увагу звертають на організацію процесу багатосторонньої комунікації, яка сприяє зменшенню впливу вчителя й надає можливість всім учням вільно висловлювати власні думки з метою їх подальшого підтвердження або спростування, бо здійснюючи комунікацію, школярі стають більш відкритими, активними, мобільними [22, с. 3].

Використання сучасних інноваційних технологій, зокрема технології інтерактивного навчання, сприяє високому інтелектуальному розвитку здобувачів початкової освіти, забезпечує оволодіння навичками саморозвитку особистості, сприяє підвищенню ефективності навчального процесу, надає можливість думати й творити [68].

1.2. Види інтерактивних методів навчання

Організація освітнього процесу в закладах початкової освіти спрямована на пошук новітніх підходів, що є вимогою нашого часу, бо розвиток сучасного суспільства вимагає творчих, ініціативних, винахідливих особистостей, які зможуть мислити нестандартно, відтворювати оригінальні ідеї, вирішувати різноманітні ситуації. Тому необхідно так організувати навчальний і виховний процес, щоб б він сприяв розвитку компетентностей, здібностей молодших школярів і формуванню їхніх творчих умінь.

Одним із найважливіших шляхів розвитку молодших школярів є впровадження інтерактивних технологій у навчальний процес початкової ланки освіти, бо вони сприяють створенню комфортних умов навчання, володіють потужним інноваційним потенціалом, а кожний учень відчуватиме свою інтелектуальну спроможність і успішність. Застосування інтерактивних технологій у навчанні допоможе налагодити партнерську взаємодію в системах «учень-учитель», «учень-учні», де школярі будуть активними суб'єктами навчання [4].

Для цього педагогічні працівники повинні використовувати в своїй діяльності такі інтерактивні методи навчання, які сприятимуть самореалізації школярів. Методологічною основою інтерактивного навчання виступають два підходи – *діяльнісний* – «людина виявляє властивості й зв'язки елементів реального світу лише в процесі діяльності й на підставі різних її видів» та *особистісно орієнтований підхід*, спрямований на розвиток особистості й формування її компетенцій [74].

Наукові дослідження А. Мартинець, Л. Пироженко, О. Пометун, В. Симоненко, О. Січкарук, М. Скрипник та ін. розкривали теоретичні аспекти досліджуваної проблеми, визначали сутність інтерактивних методів, їх класифікацію та різновиди.

Проблема застосування інтерактивності в процесі навчання була в центрі уваги педагогів: Н. Бібік, О. Біда, Г. Коберник, О. Коберник, О. Комар,

Т. Кравченко, М. Крайня, Г. Кривчикова, В. Мельник, Н. Побірченко, О. Пометун, О. Савченко та ін. Вони обґрунтували доцільність застосування інтерактивних технологій для підсилення ефективності навчального процесу.

Дидакти й педагоги-практики І. Дівакова, Т. Дуткевич, М. Кларін, Г. Коберник, Л. Кратасюк, Л. Пироженко, О. Пометун, Г. Сиротенко, В. Шарко, Л. Щербина, І. Якиманська та ін. в системі педагогічних інновацій чільне місце відводили колективно-груповим технологіям навчання.

Інтерактивна технологія навчання – спосіб побудови освітнього процесу із використанням різноманітних методів навчання, які спрямовані на досягнення цілей, поставлених перед учнями. Методи інтерактивного навчання сприяють підвищенню інтересу школярів до навчального предмету, забезпеченню глибокого засвоєння його змісту, формуванню відповідних понять, умінь і навичок навчальної діяльності. Школярів потрібно залучати в дискусії. Це допоможе зробити обстановку в групі емоційнішою, демократичнішою, творчою. Спільна діяльність молодших школярів у процесі пізнання, засвоєння матеріалу, що вивчається, означає, що кожен учень робить свій індивідуальний внесок у цей процес, обмінюється знаннями, способами діяльності, ідеями [32].

Інтерактивна технологія навчання сприяє перетворенню пасивних спостерігачів на активних учасників освітнього процесу, підвищенню інтересу до теми уроку. Важливо, щоб учитель у своїй роботі з молодшими школярами використовував активні методи й форми навчання, тоді вирішиться саме собою це важливе питання. Активні форми навчання будуються на інтерактивних методах, які забезпечують взаємозв'язок в процесі навчання не лише між учителем і учнем, а й між учнями.

Впровадження вчителем методів інтерактивного навчання потребує від нього створити такі відповідні умови, що надають інші можливості для організації освітнього процесу. Такими умовами є:

- багатосторонній тип комунікації, що відтворюється в процесі навчання;
- позитивна психологічна й сприятлива атмосфера під час уроку;
- норми спільної праці, що виробляються вчителем разом із учнями;

- спеціальне розташування меблів;
- роздавальний матеріал, який учитель і школярі можуть використовувати під час уроку.

Аналіз педагогічної та методичної літератури дозволяє зробити висновок, що існує чимало класифікацій інтерактивних методів навчання. Розглянемо деякі з них [47].

Інтерактивні методи навчання за послідовністю застосування бувають різних видів, наприклад:

Вступні	Налаштовують на робочий процес, створюють доброзичливу атмосферу на занятті, ознайомлюють з темою та завданнями: «Продовж речення»
Основні	Розв'язують ключові проблеми: »Мозковий штурм», «Театралізовані ігри», «Карусель»
Завершальні	Наштовхують на рефлексію та підсумки: «Сенкан», «Вернісаж»
Допоміжні	Використовуються за потреби. Знімають напругу, допомагають змінити вид роботи: «Передай посмішку»

М. Скрипник, класифікуючи інтерактивні методи навчання, звернула увагу на такий принцип навчання, як взаємодія – діалог.

Вона пропонує такі інтерактивні методи навчання: мотиваційні, пізнавальні, інформаційні та регулятивні [62].

М. Кларін за принципом активності інтерактивні методи навчання класифікує на такі групи:

Фізичні	Зміна місця роботи, складання пазлів, малювання, створення наочності
Соціальні	Формулювання запитань, відповідей і аргументів
Пізнавальні	Виступи, доповнення, коментарі, пошук і добір інформації

Залежно від мети й форми організації навчальної діяльності школярів дослідники О. Пометун та Л. Пироженко розробили класифікацію інтерактивних технологій навчання, поділяючи їх на такі види: інтерактивна технологія кооперативного навчання; інтерактивна технологія колективно-групового навчання; інтерактивна технологія ситуативного моделювання; інтерактивна технологія опрацювання дискусійних питань [56] (рис 1.2.1). Цей підхід є найбільш використовуваним в основній школі.

Кожну з цих технологій складає система інтерактивних методів навчання.

Інтерактивна технологія кооперативного навчання включає такі методи: «Акваріум», «Робота в парах», «Ротаційні трійки», «Робота в малих групах», «Два – чотири – всі разом», «Карусель», «Коло ідей».

Технологію колективно-групового навчання представляють такі інтерактивні методи: «Мозковий штурм», «Обговорення проблеми в загальному колі», «Ажурна пилка», «Мікрофон», «Аналіз ситуації», «Незакінчене речення», «Дерево рішень», «Розв’язання проблем», «Навчаючи – учусь».

Технологія ситуативного моделювання реалізується такими інтерактивними методами: «Спрощене судове слухання», «Симуляції або імітаційні ігри», «Громадські слухання», «Розігрування ситуацій за ролями» («Рольова гра», «Програвання сценки», «Драматизація»).

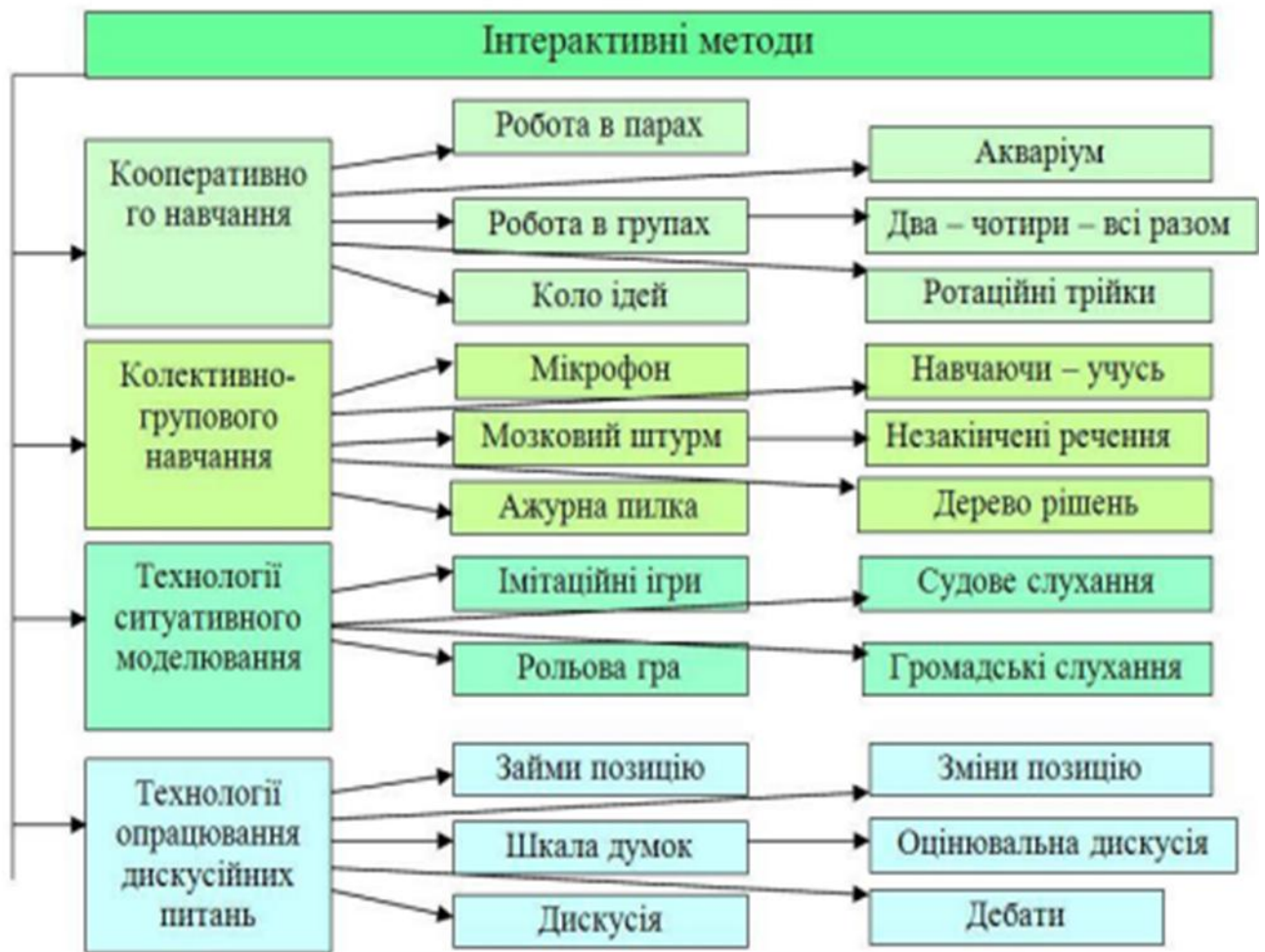

Рис.1.2.1. Класифікація інтерактивних технологій навчання

Технологія опрацювання дискусійних питань – «Метод Прес», «Дискусія», «Займи позицію», «Неперервна шкала думок», «Дискусія в стилі телевізійного ток-шоу», «Оцінювальна дискусія», «Зміни позицію», «Дебати».

Метод «Мікрофон» дає можливість кожному висловити свою думку, по черзі, швидко, відповідаючи на питання або висловлюючи власну думку чи позицію. Цей метод можна використовувати на будь-яких уроках. Проводячи названий метод, треба дотримуватися таких правил:

- говорить тільки той, у кого «символічний" мікрофон»;
- відповіді не оцінюють і не коментують;
- коли хтось говорить, інші не можуть викрикувати або говорити з місця.

Дискусія – активний діалоговий метод творчої діяльності певної групи осіб, який включає публічне, відкрите, доброзичливе обговорення актуального, але спірного питання й спрямований на позитивний результат. Дискусія підвищує ефективність процесу навчання, включаючи школярів у колективний пошук істини. Цей метод призначений для активізації теоретичних і практичних знань, поглядів учасників на проблему, що розглядається. Дискусія розвиває критичне мислення й комунікативні здібності, стимулює пізнавальний інтерес, передбачає обмін думками, спрямована на погодження протилежних точок зору. У основі дискусії лежить суперечність, яка спрямована на відображення протилежних поглядів учасників на предмет обговорення [27].

Навчальна дискусія розвиває в учнів уміння ясно й точно формулювати й висловлювати свої думки, аргументовано будувати систему доказів, учить їх мислити, доводити свою правоту, сперечатися.

Робота в малих групах сприяє набуттю навичок, які людині необхідні для співпраці (співробітництва) та спілкування.

Об'єднавши школярів у малі групи, вчитель повідомляє їм завдання. За відведений час (3-5 хв.) група школярів повинна виконати завдання й повідомити результати своєї роботи.

Працюючи в малих групах треба дотримуватися таких правил:

1. Швидко розподіліть ролі в групі:

Спікер (керівник групи):

- зачитує завдання для групи;
- організовує порядок виконання;
- пропонує висловитися по черзі учасникам групи;
- заохочує до роботи групи;
- підводить підсумки роботи;
- визначає доповідача за згодою всієї групи.

Секретар:

- правильно й коротко записує результати роботи своєї групи:

- повинен бути готовим висловити думку групи (як член групи) під час підведення підсумків або надати допомогу доповідачеві.

Спостерігач (тайм-кіпер):

- за часом слідкує;
- заохочує до роботи групу.

Доповідач:

- висловлює чітко думку групи;
- доповідає про результати роботи групи.

2. Починайте висловлюватися спочатку за бажанням, а потім по черзі.

3. Уважно слухай того, хто говорить, не перебивайте один одного.

4. Обговорюйте ідеї, а не учнів, що висловили цю ідею.

5. Утримуйтеся від оцінок і образ учасників групи.

6. У групі намагайтеся дійти спільної думки, хоча інколи в групі може бути особлива думка, яка має право на існування.

Залежно від мети й змісту навчання може бути по-різному організована роботи груп [27].

«*Мозковий штурм*» – це метод виконання завдання, коли один або кілька учасників представляють максимальну кількість ідей, від найпростіших до абсурдних. Потім добирають найкращі, доопрацьовують та втілюють в життя. Це метод колективного обговорення, пошуку рішень, що спонукає учасників проявляти свою уяву та творчість.

На уроці вчитель називає тему дискусії та запрошує школярів взяти участь у її обговоренні шляхом штурму, який організовується за наступними етапами:

1. усі учасники "штурму" пропонують ідеї щоб розв'язати представлену проблему (ідеї можуть бути будь-якими, навіть фантастичними);
2. учень або вчитель записує на дошці всі запропоновані ідеї;
3. якщо група вважає, що кількість поданих ідей достатня, їх більше не пропонують;
4. зібрані всі ідеї групуються, аналізуються, розвиваються групою;

5. вибираються ті ідеї, що, на думку учасників, допоможуть вирішити поставлену проблему [67].

Метод «*Займи позицію*» допомагає по суперечливій спірній темі проводити дискусію; дозволяє кожному учаснику з теми продемонструвати різні думки, висловитися, свою позицію обґрунтувати або в будь-який час на іншу позицію перейти й назвати аргументи більш переконливі.

Послідовність використання названого методу:

- учитель називає тему й пропонує школярам висловити власну думку з досліджуваної теми;
- учні стають біля того плакату, який співпадає з їхньою точкою зору;
- школярі готуються обґрунтувати свою позицію та саме чому її обрали;
- після обговорення дискусійного питання учасник може змінити власну точку зору та перейти до іншого плакату, пояснивши причину свого переходу та назвати переконливіший аргумент або ідею протилежної сторони.

Рольова гра – метод навчання, під час якого школярі виконують визначені ролі в максимально реалістичній, неформальній манері. Цей метод може носити структурований або спонтанний характер і має на меті: виробити стратегію дій у стресових і конфліктних ситуаціях; розвинути цільові поведінкові настанови; розвинути навички міжособистісного спілкування; розвинути комунікативні навички, ілюструвати емоційний аспект діяльності.

Рольова гра сприяє кращому засвоєнню навчального матеріалу; закріпленню засвоєних знань; проясненню особливості поведінки; розвиває навички швидкого вирішення проблеми; відбувається навчання в дії.

Готуючись до проведення рольової гри потрібно якісно підготувати «акторів»; врахувати особливості їхнього характеру; ретельно спланувати сценарій і постановку гри; пам'ятати про значні витрати часу на підготовку та проведення [27].

Робота в парах – різновид роботи в малих групах, яка дозволяє школярам оволодіти вміннями висловлюватися, активно слухати, набути навичок співробітництва.

Робота в парах організовується так:

1. діти читають завдання та інформацію щодо його виконання;
2. визначають, хто буде говорити першим;
3. висловлюють по черзі свої погляди й думки на проблему;
4. доходять до спільної думки;
5. визначають, хто буде з групи доповідати про результати роботи.

Щоб рольова гра забезпечувала ефективне спілкування в парах треба врахувати наступні моменти:

1. звернути увагу на:

- мову тіла: сідати потрібно обличчям до того, з ким говорите, встановити контакт очима;

- допомагати партнерові говорити, використовуючи звуки й жести заохочення: слова "так-так", доброзичливу посмішку, кивок головою;

- ставити уточнюючі запитання, щоб прояснити ситуацію або уточнити дещо з того, що вже відомо. Наприклад, "Ти маєш на увазі, що ...?", "Чи правильно я зрозуміла, що...?";

- висловлюючись, говорити по суті справи, чітко, наводити приклади пояснювати свою думку.

2. Запам'ятати, чого не слід робити під час активного слухання:

- міняти тему розмови;
- давати поради;
- перебивати;
- розповідати про власний досвід.
- давати оцінку тому, хто говорить [27].

«Ток-шоу» має на меті – отримати навички дискутувати та публічно виступати.

Учитель на уроці-ток-шоу виступає ведучим і проводить роботу так:

1. оголошує тему дискусії;
2. пропонує із запропонованої теми «запрошеним гостям» висловитися;

3. слово надає глядачам, протягом 1 хв. вони висловлюють свою думку або ставлять запитання «гостям»;

4. «запрошені» відповідають лаконічно, конкретно;

5. учитель (ведучий) теж може поставити своє запитання або за браком часу перервати виступаючого.

На ток-шоу діти вчаться брати участь у загальних дискусіях, висловлювати й захищати власну позицію [67].

Метод «Прес» можна використати в навчальному процесі тоді, коли виникли протилежні думки з якоїсь проблеми й учням потрібно зайняти та довести чітку позицію з обговорюваного питання. Цей метод надає можливість вчитися формулювати й висловлювати аргументовано, стисло й чітко власну думку з питання дискусії. Для методу «Прес» характерні такі етапи та структура:

1. позиція: *Я вважаю, що...*(висловити власну думку, пояснити власну точку зору);

2. обґрунтування: *...тому, що...* (навести причину появи цієї думки);

3. приклад: *...наприклад...* (навести факти, для підсилення вашої позиції);

4. висновки: *отже, я вважаю...* (зробити висновок, узагальнити свою думку про те, що потрібно робити).

Захищаючи свою позицію треба дотримуватися структури даного методу [27].

Метод «Незакінчені речення» часто поєднують з «Мікрофоном», це надає можливості відпрацювати уміння висловлення власних ідей, порівняти їх з іншими. Робота за цією методикою дозволяє здобувачам початкової освіти висловлюватися вільніше на запропоновані теми, вдосконалювати вміння говорити по суті, коротко й переконливо.

«Карусель» – найефективніший метод для включення всіх учнів до активної роботи обговорення дискусійних питань з різними партнерами. Цю методику використовують для інтенсивної перевірки глибини й обсягу набутих знань [44].

«Навчаючи – вчусь» («Кожен учить кожного», «Броунівський рух») – це метод, який використовується для повторення й узагальнення вивченого

матеріалу. Цей метод спрямований на те, щоб діти передавали однокласникам свої знання. Використання методу сприяє тому, що перед учнями постає картина фактів і понять, які потрібно засвоїти на уроці, підвищується інтерес до навчання, в процесі якого виникають певні запитання.

Сутність цього методу полягає в тому, що по одній для кожного школяра, вчитель готує картки з фактами, відповідно до теми уроку. Діти на картці читають інформацію. Школярі можуть ходити по класу та знайомити однокласників із своєю інформацією. Спілкуватися дитина може тільки з однією особою. Така робота має на меті – поділитися своєю інформацією та самому отримати від іншого учня нові знання. За відведений час кожний учень повинен поспілкуватися з найбільшою кількістю дітей, щоб отримати найбільше повнішої інформації. Завершуючи цю вправу, школярі повинні розповісти отриману інформацію всьому класу. Відповіді дітей також можна записувати на дошці [67].

«Два – чотири – всі разом» – варіант кооперативного навчання, що утворений від парної роботи та ефективно впливає на розвиток вмінь переконувати, навичок спілкування в групі та вести дискусію. Цей метод використовується з метою обговорення питання спочатку в парах, потім у четвірках, пізніше з вісьмома учнями. У навчанні допомагає викладення й вислуховування аргументів, поглядів, ознайомлення з підходами різними, характеристика речей. Важливість методу *«Два – чотири – всі разом»* у тому, що діти навчаються робити вибір і вести переговори. Учителю треба пам'ятати, що використання цього методу (багаторазове повторення) ефективним буде тоді, коли цього варта проблема.

Робота з використанням цього методу організовується наступним чином::

- познайомити учнів із питаннями для обговорення;
- об'єднати в пари дітей і обговорити завдання, щоб прийняти узгоджене рішення (обов'язково);
- об'єднати в четвірки пари для обговорення попередньо досягнутих рішень з даної проблеми (обов'язково);

- обговорити питання, узгодити позиції й виробити спільне рішення в більшій групі [27].

Отже, виходячи з викладеного матеріалу, необхідно на практиці використовувати інтерактивні форми в цілому або їх окремі елементи. Використання на уроках названих видів інтерактивних вправ дозволяє доповнити навчальний матеріал різноманітною інформацією, а різні види діяльності усіх дітей класу заохочують до роботи. Кожна дитина зацікавлена в правильності своєї думки. Уроки стають продуктивнішими.

Навчання, з використанням інтерактивних методів, цікаве, творче та є інноваційним напрямком осучаснення системи початкової освіти. Завдяки застосуванню інтерактивних технологій, учні зможуть навчальний матеріал успішніше засвоїти, розвинути творчі здібності.

1.3. Використання інтерактивних методів навчання на уроках «Я досліджую світ»

Оновлення змісту початкової ланки освіти, запровадження Концепції Нової української школи на засадах компетентнісного підходу спрямовані на формування в молодших школярів ключових і предметних компетентностей, які вони опановують у активній навчально-пізнавальній діяльності. Тому підвищується інтерес до ефективних чинників навчальної діяльності молодших школярів і проблеми інтеграційного спричинення результатів навчання. Навчальна пізнавальна діяльність – це процес, який передбачає оволодіння знаннями, уміннями й навичками та спрямовується на розвиток особистості за умови свідомого, вмотивованого ставлення молодшого школяра до змісту діяльності [49].

Одним із важливих напрямків підвищення якості освіти, на сьогоднішній день, є введення інтерактивних форм навчання. Методичні інновації в Новій українській школі опираються на використання інтерактивних методів навчання школярів, тому, що вивчення навчального матеріалу з використанням активних

методів навчання, сприяє ефективнішому засвоєнню інформації, її осмисленню й запам'ятовуванню [35].

Сучасна початкова школа повинна працювати над вдосконаленням змісту, використовуючи нові форми та методи навчання. Виділені завдання можна вирішити шляхом впровадження технології інтерактивного навчання та використання інтерактивних методів у навчальному процесі.

Аналіз психолого-педагогічних, методичних досліджень і публікацій, присвячених інтерактивним технологіям навчання, свідчить про значний інтерес до цієї проблеми серед українських науковців. У центрі уваги таких дослідників, як Т. Байбара, О. Біда, Н. Бібік, І. Вітюк, Л. Кратасюк, Н. Мирончук, Г. Коберник, Ю. Лимар, Л. Лукіяничук, Л. Пироженко, О. Пометун, О. Савченко, В. Симоненко, М. Скрипник було питання реалізації та класифікації інтерактивних технологій у початковій школі.

Методичні посібники та статті Т. Байбари, Н. Бібік, О. Біди, І. Вітюк, Г. Коберник, Л. Кратасюк, Н. Мирончук, Ю. Лимар, Л. Пироженко, О. Пометун, М. Скрипник, В. Симоненко розкривають проблеми методики використання інтерактивних технологій у навчальному процесі здобувачів початкової освіти. Дослідники узагальнюють поняття «інтерактивна технологія навчання», визначають інтерактивні методи, їх організаційні особливості й форми, а також наголошують на практичній ефективності застосування інтерактивних технологій для підвищення рівня пізнавальної активності школярів та формування ключових компетентностей.

У державних освітніх документах вимога сучасної освіти «полягає не в тому, щоб дати учням якомога більший обсяг знань, а в тому, щоб навчити їх вчитися самостійно, не тільки знати, а й уміти оперувати отриманою інформацією» [18; 38].

Науковці й педагоги-практики наголошували, що набуття знань, певних компетентностей особистості учня, формування його вмінь і навичок, розвиток особистісних якостей, будуть найефективнішими, якщо в процесі навчання будуть використовуватися інтерактивні методи й форми.

Інтерактивні технології допомагають учням засвоїти навчальний матеріал, правильно висловлювати власні думки, слухати іншу людину, будувати діалог, виконувати творчі роботи [17].

Активне засвоєння знань, способів їх самостійного здобуття можливо лише тоді, коли ця діяльність матиме особистісний зміст для школярів, інтеграцію. Сучасна система освіти важливим завданням виділяє: підвищити інтерес до навчального процесу; спрямувати школярів на вироблення позитивної інтеграції. У наш час інтенсивного розвитку цифрових технологій учитель не просто транслює інформацію, а будує педагогічний процес так, щоб його методика пробуджувала й розвивала в учнів здібності й нахили, орієнтувала на глибше проникнення у внутрішній світ дитини [49].

Об'єм інформації, яку засвоїв учень, є не настільки важливою, ніж його вміння реагувати на зміни, керувати емоціями, проявляти гнучкість та вміння вибрати потрібну інформацію. Тому педагоги й методисти розробляють інтерактивні педагогічні технології – «сукупності методик, способів і методів передачі знань і оцінювання, які впроваджуються в освітній процес» [37].

Мета інтерактивного навчання – створити комфортні умови для розвитку й навчання дитячої особистості, її творчих, інтелектуальних здібностей, підвищити продуктивність освітнього процесу. Під час використання інтерактивних методів навчання, суб'єктами навчання виступають учитель і учні, а об'єктами – різноманітні методики, засоби комунікації, інструменти навчальної діяльності, засоби навчання, матеріальна база тощо. Від того, наскільки готовий педагог створювати доброзичливу, пізнавальну, творчу атмосферу, буде залежати ефективна організація освітнього інтерактивного середовища [69, с. 177].

Врахування психологічних особливостей молодших школярів і рівня їхньої готовності до спілкування, сприяють тому, що вчителі в початковій школі застосовують інтерактивні технології навчання, їхня робота розпочинається з роботи в парах. У процесі такої роботи діти отримують можливість говорити, а це є важливим для їхнього вікового періоду. У молодшому шкільному віці увага дітей нестійка, вони часто відволікаються, а працюючи з партнером, кожен учень проявляє активно. Таку технологію бажано застосувати під час ранкової зустрічі або на будь-якому етапі уроку – навіть на етапі перевірки завдання, яке було

самостійно виконане або вдома, коли учням треба перевірити відповіді виконаних завдань, а в разі розходження, довести правильність своєї відповіді.

Провідні педагоги у сфері інтерактивного навчання та освітніх технологій (О. Пометун, О. Пехота та ін.) виокремлюють чотири таких види:

- навчання в парах;
- фронтальне навчання;
- навчання в грі;
- дискусивне навчання [48; 54].

Ці різновиди інтерактивного навчання застосовуються на уроках «Я досліджую світ», бо саме цей інтегрований курс сприяє максимальному урізноманітненню способів проведення уроків: виявити здібності дитини, пізнати її особливості, спостерігати за учнем у проєктній колективній роботі та дослідницькій індивідуальній діяльності, з'ясувати сформовані навички.

У розвитку пізнавального ставлення здобувачів початкової освіти до природи інтегрований курс «Я досліджую світ» відіграє особливу роль, розглядає природу в розвитку, в просторі й часі, вивчає її як єдине матеріальне ціле. Знання з природничої освітньої галузі, отримані молодшими школярами є підґрунтям для вивчення в середній школі природничих дисциплін (географії, екології, біології, фізики, хімії).

Інтегрованому курсу «Я досліджую світ» належить реалізація змісту освітніх галузей Стандарту початкової освіти: «Громадянської, соціальної і здоров'язберезувальної», «Природничої» – залучаючи зміст інших галузей: «Мовно-літературної», «Математичної», «Мистецької», «Технологічної».

Науковцями та вчителями-практиками встановлено, що на уроках природничої освітньої галузі набуття знань, певних компетентностей, формування вмінь і навичок, розвиток особистісних якостей учня буде ефективним, якщо використовувати інтерактивні форми й методи в освітньому процесі.

Використання інтерактивних методів на уроках «Я досліджую світ» дають учням можливість:

- «аналізувати навчальну інформацію, творчо підходити до засвоєння навчального матеріалу щоб доступнішим зробити засвоєння знань;
- навчитися правильно висловлювати й формулювати власну думку, дискутувати й аргументувати, доводити власну позицію;
- навчитися слухати іншу людину, поважати думки інших;
- моделювати різні життєві ситуації, збагачувати власний соціальний досвід через включення в різні життєві ситуації;
- вчитися будувати в групі конструктивні стосунки, сторонитися конфліктів, їх розв'язувати, прагнути діалогу та консенсусу, шукати компроміси;
- розвивати навички самостійної роботи, проектної діяльності, виконання творчих робіт» [11; 46, с.69]

Враховуючи психологічні особливості молодших школярів, зміст їхньої пізнавальної самостійності, ми бачимо в розвитку дітей початкової ланки освіти неабиякі можливості ефективності інтерактивних методів.

Урок «Я досліджую світ» має наявні такі структурні елементи:

- мотивація;
- оголошення теми та очікуваних навчальних результатів;
- надання необхідної інформації;
- інтерактивна вправа – центральна частина заняття;
- підбиття підсумків;
- оцінювання результатів уроку.

Включення інтерактивної діяльності на уроках сприяє організації й розвитку діалогового спілкування, що приводить до взаємодії, взаєморозуміння, до спільного рішення загальних завдань, які мають велике значення для кожного учасника.

Застосування кооперативних і фронтальних форм організації освітньої діяльності молодших школярів здійснюється завдяки використанню інтерактивних методів, ігор, у процесі яких, діти вчаться дискутувати.

Найбільш уживаними стали:

- під час фронтальної форми роботи можна використовувати такі технології: мікрофон, «Мозковий штурм», ажурна пилка, «незакінчене речення»;
- під час кооперативної форми – робота в парах («Обличчям до обличчя», «Один – удвох – усі разом»), робота в малих групах, акваріум;
- інтерактивні ігри: «Рольова гра», «Драматизація», «Спрощене судове слухання»;
- технології навчання у дискусії: метод «Прес», «Обери позицію».

На уроках «Я досліджую світ» здобувачі початкової освіти працюють над проектами, розвивають емоційний інтелект і критичне мислення пі час роботи за методами: «Мозковий штурм», «Незакінчене речення», «Мікрофон», «Асоціативний куш», «Акваріум» та ін.

Для досягнення освітньої мети на уроках «Я досліджую світ» і залучення школярів до навчальної пізнавальної діяльності вчитель повинен використовувати зміст освіти, методи навчання, засоби активізації. Система засобів активізації навчання молодших школярів сприятиме організації навчання як мотивованого процесу тоді, коли буде відповідати таким вимогам: пробудити й розвинути внутрішні мотиви школярів, стимулювати механізм їхньої орієнтації, забезпечити формування інтелектуальних і навчальних умінь учнів [66, с. 10].

Розвиток нашого суспільства вимагає динамічних змін і в роботі вчителя. Традиційний процес навчання полягає в засвоєнні учнями певного обсягу знань, здійсненні учителем контролю відтворення знань. Перед учителями початкової ланки освіти постають питання: «Як викликати інтерес до уроку, до конкретної теми?». Для організації ефективного процесу навчання, розвитку пізнавального інтересу школярів, правильної мотивації дитини отримувати знання, вчителю потрібно застосовувати інтерактивні методи навчання на уроках «Я досліджую світ». Для цього він може використати такі наступні прийоми:

«Дивуй!». Початковою фазою розвитку пізнавального інтересу є здивування. Навколишні явища, події, предмети, можуть бути дивними, якщо з іншої точки зору на них подивитися. Наприклад, під час вивчення теми «Вода» вчитель розповів, що в одній африканській школі дітям прочитали оповідання

про дивну країну, де люди ходять по воді. Дивним було те, що ця розповідь була правдивою! А чи ми з вами можемо по воді ходити? Вода для нас дуже звична, що навіть інколи ми не помічаємо навіть її властивостей.

«*Фантастична добавка*». Це коли доповнює вчитель реальну ситуацію елементами фантастики. Наприклад, перенести навчальну ситуацію на фантастичну планету, змінити значення будь-якого параметра, який залишається постійним або має певне значення.

«*Відстрочена загадка*». Учитель на початку уроку пропонує загадку (або дивний, маловідомий факт), на уроці можна буде віднайти відгадку на неї, опрацювавши новий матеріал.

«*Асоціації на дошці*». Цей метод проводиться фронтально має високий рівень зацікавленості, вчитель використовує власний досвід школярів.

«*Картинна галерея*». Учитель вивішує на дошці 4-5 картин, на яких представлені ознаки явища або основного поняття. Об'єднавши дітей у групи, учитель просить через певний час назвати зображені на картинах, ознаки поняття. Закінчивши в групах роботу, школярі називають одну ознаку. Учитель на дошці записує її.

«*Джерела інформації*». Щоб активізувати роботу й зацікавити дітей, на початку уроку учитель роздає газети, журнали або сторінки цих видань з інформацію, яка відповідає темі уроку та просить на конкретну інформацію звернути увагу, підкресливши важливість використання її в повсякденному житті.

Організовуючи інтерактивне навчання на уроках «Я досліджую світ», треба дотримуватися наступних правил:

1. у роботу треба залучати всіх учнів;
2. дітей, які беруть активну участь у роботі треба заохочувати;
3. школярі, які працюють у малих групах, повинні самостійно розробляти й виконувати правила роботи;
4. не більше 30 учнів повинно бути, бо лише в цьому випадку можлива продуктивна праця;
5. до роботи в малих групах учнів треба готувати [27, с. 71].

Найпоширенішими на уроках «Я досліджую світ» є інтерактивні методи, які сприяють активній діяльності й взаємодії учасників з учителем і один з одним.

Серед них виділяють:

- відпрацювання навичок;
- робота в групах;
- інтерактивні презентації;
- дискусії;
- мозкові штурми;
- рольові ігри;
- аналіз історій і ситуацій [46].

Розглянемо кожний із них. Так, відпрацювання навичок повинно проходити за такими етапами:

- ґрунтовне пояснення школярам алгоритму дій;
- показ прикладу, як ці дії виконувати;
- виконання в парах чи малих групах запропонованої послідовності дій;
- демонстрування однієї-двох пар/груп (за бажанням);
- підтримка, констатація успіхів учасників;
- закріплення досвіду на наступних заняттях, під час виконання домашніх завдань [10].

Перший крок у процесі відпрацювання навичок – доступно пояснити учням сутність навички, представити ситуацію, де вона може використовуватися. Демонстрування навички здійснює вчитель, а інколи можна використати відеодемонстрацію.

Після того як учитель назвав навичку й наочно показав, школярі повинні по черзі цю навичку відпрацювати. Це можна зробити в малих групах, парах, трійках, щоб кожен учасник зміг потренуватися.

Виконавши вправу, школярам пропонується доброзичливо визначити сильні й слабкі моменти, які вони відмітили в процесі роботи над навичкою. В обговоренні вчитель також бере участь, доповнює, робить висновки й завершує роботу.

Робота в групах

Обговорення й дискусії можна проводити з усіма школярами класу але вони будуть набагато ефективніші, якщо їх проводити в групах. Обговорення в групах максимально підвищує внесок і активність кожного школяра. Дискусія допомагає розвивати школярів, відстоювати свою позицію, уточнити свої уявлення, усвідомити ставлення й почуття. Обговорення в групах дозволяє вільно обмінюватися думками, більше знати один про одного, краще зрозуміти почуття й позиції інших, більше зважати на них. Робота в групах сприяє розвитку навичок співпраці, співпереживання, активного слухання, толерантності й впевненої поведінки.

У групах, організовуючи обговорення, учитель повинен:

- чітко сформулювати завдання: вивчити тему, обговорити проблему, ситуацію, запитання продумати, варіанти рішень запропонувати, відпрацювати спосіб дії, виконати проєкт. Молодші школярі повинні завдання повторити своїми словами;

- повідомити, скільки на це завдання часу відводиться;
- сформулювати різними способами групи (бажано з 2 – 6 осіб);
- розташувати групи так, щоб учні сиділи поряд і добре чули один одного;
- запропонувати групам вибрати протоколіста, який буде записувати варіанти відповідей і буде стежити за дотриманням правил. Після обговорення протоколісти повідомляють: як відбувалося обговорення та які рішення було схвалено.

Відповіді на запитання й опитування думок

Ця форма роботи від учителя потребує толерантного ставлення й делікатності. Почувши думку дитини чи організовуючи групову дискусію, вчитель не повинен втручатися, щоб розкритикувати або різко заперечити цю думку. Висловлювання учасників потрібно сприймати позитивно, тоді вони значно охотніше братимуть участь у обговоренні.

Не бажано використовувати запитання, які потребують закритих відповідей «так» чи «ні». Якщо вчитель бажає, щоб учні говорили, то їм треба ставити відкриті запитання, щоб діти могли обґрунтувати свої думки.

Від учасників не слід вимагати на запитання швидкої відповіді. Школярам потрібно дати час, щоб вони подумали [28].

Мозковий штурм

Мозковий штурм – метод опитування, де відповіді школярів щодо теми, яка обговорюється, приймаються.

На першому етапі цього методу свої ідеї школярі активно висувають, навіть, якщо вони можуть бути нелогічні, нереальні, фантастичні та їх не можна оцінювати. Кожну пропозицію потрібно прийняти й записати на дошці (аркуші паперу). Учні знають, що від них не будуть вимагати обґрунтованого пояснення, чому вони саме так думають. Для висунення ідей час обмежений. Наприклад: «Потрібно записати щонайменше десять способів...» або «Давайте сформулюємо якомога більше способів ... за одну хвилину».

На другому етапі «Мозкового штурму» обговорюються та оцінюються ідеї, їх розташовують за рівнем значущості та розподіляють на групи тощо.

Важливість цього методу полягає в тому, що він:

- дає змогу за короткий час зібрати різних думок максимальну кількість;
 - допомагає залучити до роботи пасивних учнів і ти, хто соромиться в дискусіях брати участь;
 - активізує творчі здібності та уяву школярів, уможлиблює їхній відхід від стандартних схем і стереотипних уявлень;
 - є цікавим початком для наступного обговорення у групах [Огляд інтеракт]
- Щоб організувати мозковий штурм треба:

- сформулювати ситуацію, запитання, чи проблему й запропонувати учням висловити свої пропозиції та ідеї;
- визначити протоколіста або записувати самому запропоновані ідеї;
- довести до учасників, що будь-які ідеї, які приходять їм на думку, вони можуть пропонувати;

- не обговорювати ідеї відразу після того, як запропонували їх;
- записувати так, щоб їх добре видно було;
- опрацювати разом із учнями список ідей: видалити ті, що не відповідають темі, додати нові, відібрати найкращі, розділити ідеї за категоріями [28].

Рольова гра

Рольова гра – неформальна постановка, яка має розважальний характер, де школярі розігрують ситуації або сценки без попередньої підготовки. Діти уявляють себе видуманими персонажами та моделюють дійсні ситуації й історії, взяті з життя.

У процесі рольової гри учні не від свого імені діють, а висловлюють почуття й демонструють поведінку умовного персонажа. Це є легшим для школярів, ніж діяти особисто від себе.

Рольова гра є одним із ефективних методів апробації нових моделей поведінки, яка дозволяє в безпечних умовах випробувати їх на собі. Дія «під маскою» сприяє формуванню в учасників гри уявлень про те, як треба вирішувати в реальному житті певну ситуацію. Це дозволяє розвинути навички емпатії (співпереживання) й краще зрозуміти почуття вигаданого персонажа. Під час рольової гри учасник може краще зрозуміти й висловити свої почуття, він не боїться розкритися і що буде висміяним. Гра дозволяє відпрацювати навички на практиці, в ситуаціях, які наближені до реальних [47].

Рольова гра вимагає наявності певних навичок від учителя й учнів. Організуючи рольову гру треба дотримуватися такого плану:

- розказати ситуацію, яку потрібно інсценувати;
- повідомити школярам, як вони повинні діяти або можна запропонувати їм сценарій;
- відібрати бажаних або енергійних розкутих учасників гри, для демонстрації сценки перед класом. Для себе вибрати одну з провідних ролей;
- використати підручний реквізит: костюми, картки з іменами, маски, капелюшки, перуки – усе, що було приготовлене заздалегідь або можна виготовити на місці;

- почати рольову гру;
- обіграти ситуацію з гумором;
- закінчити сценку, обговоривши її;
- об'єднати в групі клас, щоб учні зіграли між собою цю або таку ж сценку.

Це допоможе деяким учасникам уникнути ніяковості, яка була спричинена потребою виступати перед усім класом [47].

Аналіз історій і ситуацій

Аналіз історій і ситуацій – це доскональний розбір історії вигаданої або реальної, де описані життєві моменти конкретної людини, родини, групи людей, школи. Це дозволяє учасникам обговорити й проаналізувати ситуації, з якими вони можуть зустрітися в повсякденному житті. Молодші школярі, аналізуючи персонажів і їх поведінку, оцінюють і передбачають наслідки їхньої поведінки та різних її варіантів.

Якщо історія не завершена, то учасники самі вирішують, як треба діяти, щоб історія завершилася щасливо. Цінним у цьому методі є те, що учасники можуть з «майже реальним життям» експериментувати й розглядати різні варіанти поведінки, передбачаючи, «що з цього вийде» .

Перевагами методу аналізу історій і ситуацій є:

- «вироблення навичок комплексного аналізу проблем і ситуацій з урахуванням багатьох чинників, що діють одночасно;
- розвиток навичок ухвалення зважених рішень;
- реалістичні ситуації, значущі для школярів – могутній стимул для обговорення в групах;
- цей метод сприяє розвитку навичок творчого й критичного мислення, співпраці та групової роботи» [47].

Дебати

Дебати – це процес, який організований між двома чи більше учасниками, які формулюють і захищають свої позиції стосовно конкретної проблеми. Метою дебатів є аналіз і обговорення проблеми, в якій відсутнє просте розв'язання.

Щоб провести дебати, спочатку потрібно сформулювати певну проблему або запитання.

Щоб організувати дебати треба дотримуватися таких рекомендацій:

- дозволити учасникам вибрати позицію на власний розсуд. Якщо одну позицію вибрало багато прихильників, їм треба запропонувати стати суддями або відстоювати протилежну позицію;
- дати час і можливість учасникам для вивчення проблеми. Для цього потрібно підготувати інформаційні матеріали;
- пояснити правила ведення дебатів;
- стежити, щоб жоден із учасників не домінував під час дебатів, намагався виступити за рахунок іншого;
- стежити, щоб дебати за межі заданої теми не виходили;
- після закінчення дебатів треба підбити підсумки та пояснити, що міркування обох сторін є важливими для пояснення проблеми [10].

Правильно організовані дебати сприяють всебічному розгляду проблеми, ознайомленню з аргументами її супротивників і прихильників, навчитися з повагою до опонента дискутувати. Дебати дозволяють розвинути критичне мислення, толерантність і впевненість у відстоювання своєї позиції, навички самоконтролю.

Отже, учитель початкової школи повинен володіти новітніми методами й формами роботи, широко застосовувати на уроках «Я досліджую світ» інтерактивні технології, щоб сформувати в молодших школярів уміння й бажання вчитися, на досягнутому не зупинятися, застосовувати емоційний інтелект, прагнути до новизни, працювати в команді тощо [21].

Особливою цінністю інтерактивного навчання є те, що молодші школярі навчаються ефективної роботи в колективі. Частиною особистісно-зорієнтованого навчання є інтерактивні методи навчання, бо позитивно впливають на соціалізацію особистості, усвідомлення себе як частини колективу, потенціалу й своєї ролі.

Висновки до першого розділу

Використання в наш час інноваційних технологій, зокрема технології інтерактивного навчання, спрямоване на високий інтелектуальний розвиток здобувачів початкової освіти, підвищення ефективності навчального процесу, забезпечення оволодіння навичками саморозвитку особистості, можливістю думати й творити.

Аналіз психолого-педагогічної літератури дозволив з'ясувати, що значний вплив на особистість учня в початковій школі мають інтерактивні методи навчання, які допомагають формувати активність, самостійність, творчість, здатність адаптуватися до змін в навколишньому середовищі. Інтерактивне навчання включає в себе різноманітні методи, які може використати вчитель, підбираючи їх для конкретної теми, а також вибрати ті методи, які будуть відповідати рівню знань учнів класу.

Важливість інтерактивного методу навчання полягає в тому, що: більший обсяг роботи можна виконати за один і той же проміжок часу; досягається висока результативність у процесі засвоєння матеріалу й формування вмінь і навичок; розвивається навчальна діяльність (самоконтроль, рефлексія, планування, взаємоконтроль); формуються мотиви навчання, формуються вміння співпрацювати, гуманні стосунки між учнями.

Використання інтерактивних методів навчання приносить користь:

а) конкретному учню, бо він усвідомлено включається в спільну роботу, розвивається в нього комунікативність і готовність до роботи в групах на уроках, розвивається рефлексія, виробляється суб'єктивна позиція в навчанні;

б) методи приносять користь навчальній групі: розвиваються навички взаємодії й спілкування в малій групі, формуються ціннісні орієнтації групи, приймаються моральні норми й правила спільної діяльності;

в) приносять користь класу: підвищується пізнавальна активність класу, здійснюється оцінювання результату й процесу гуртової діяльності, розвивається в учнів класу вміння самоаналізу й аналізу під час групової роботи;

г) у зв'язку «клас-учитель» здійснюється нестандартний підхід до організації навчального процесу, опанування навчального матеріалу, підвищення пізнавальної активності класу, формування готовності до особистісної взаємодії.

Учителі початкової ланки освіти, використовуючи інтерактивні методи навчання, створюють сприятливий простір для розвитку й самореалізації молодших школярів, який відповідатиме особистісно-зорієнтованому підходу та забезпечуватиме реалізацію пізнавальних інтересів і потреб особистості. Науковці особливу увагу звертають на організацію процесу багатосторонньої комунікації, яка дозволяє зменшити вплив учителя й надає можливість свої думки вільно висловлювати всім учням, які в подальшому будуть підтверджені або спростовані, тому що, в процесі комунікації, молодші школярі стають більш відкритими, активними, мобільними.

На уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ» учитель початкової школи повинен інтерактивні технології широко застосовувати, володіти новітніми методами й формами роботи, з метою формування в здобувачів початкової освіти бажання та уміння вчитися, на досягнутому не зупинятися, застосовувати емоційний інтелект, прагнути до новизни, працювати в команді тощо.

Особлива цінність інтерактивного навчання полягає в тому, що молодші школярі навчаються ефективної роботи в колективі. Частиною особистісно-зорієнтованого навчання є інтерактивні методи навчання, бо позитивно впливають на соціалізацію особистості, усвідомлення своєї ролі й потенціалу, себе як частини колективу.

Інтерактивне навчання цікаве, творче, є новим напрямком поліпшення сучасної системи початкової освіти. Застосування інтерактивних технологій у роботі з молодшими школярами сприятиме успішнішому засвоєнню ними навчального матеріалу, розвитку їхніх творчих здібностей.

РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПРОГРАМА РОЗВИТКУ ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ

2.1. Стан використання інтерактивних методів на уроках

«Я досліджую світ»

Аналіз теоретичних аспектів із проблеми дослідження показав, що чим більше інтерактивні методи використовують учителі в початковій ланці освіти, тим буде вищий рівень їхньої пізнавальної діяльності під час навчання на уроках «Я досліджую світ». Тому нами було організовано емпіричне дослідження ефективності використання на уроках природничої освітньої галузі інтерактивних методів навчання. Унікальним періодом у процесі формування особистісних якостей, створення міцного фундаменту для реалізації розумових здібностей і творчого потенціалу школярів є молодший шкільний вік. Тому, учителі повинні шукати та впроваджувати такі інноваційні технології навчання, які б забезпечували формування навчально-пізнавальної активності школярів, якісну реалізацію мети, цілей і завдань природознавчої освіти.

Ми вважаємо, що використання інтерактивних методів навчання на уроках «Я досліджую світ» може позитивно вплинути на розвиток у молодших школярів пізнавальної активності. В умовах реформування початкової системи освіти великий освітній потенціал має інтерактивне навчання, що обумовлено особливостями його реалізації, які сприяють активному залученню молодших школярів до навчально-пізнавальної діяльності, взаємодії здобувачів початкової освіти, де вчитель і учні є рівнозначними, рівноправними суб'єктами навчання.

Готовність здобувати нові знання, досліджувати навколишній світ, природна допитливість молодших школярів, їхні психологічні особливості й чуйність створюють позитивні умови для дієвого розвитку активності особистості, яка є гарантією ефективної організації та реалізації навчального процесу, важливим чинником на шляху до активної освітньої діяльності школярів, засвоєння ними нових знань, умінь і навичок. Інтерактивні методи

навчання сприяють інтелектуальному розвитку молодшого школяра, передбачають вирішення навчальних завдань, використання набутих знань у практичній діяльності, що демонструють міцність і глибину знань, залучають молодшого школяра до дієвих і практичних відносин із навколишнім світом, успішної соціалізації здобувача початкової освіти.

Для визначення впливу інтерактивних технологій на формування в здобувачів початкової освіти компетентності на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ» нами було проведено дослідження: обґрунтовано та розроблено систему вправ, яка спирається на такі положення:

- використовуючи інтерактивні методи навчання, потрібно враховувати індивідуальні й вікові особливості дітей молодшого шкільного віку;
- потрібно приділяти значну увагу активізації пізнавального інтересу в учнів;
- робота повинна здійснюватися з перевагою інтегративних методів.

Мета дослідження – дослідити вплив використання інтерактивних технологій на формування в молодших школярів компетентності в природничих науках, на глибину та змістовність знань учнів на уроках «Я досліджую світ».

Дослідження складалося з трьох етапів. Перший етап – *констатувальний* – ми дослідували стан використання інтерактивних методів на уроках «Я досліджую світ». Під час другого етапу – *формувальний* – була розроблена методика використання інтерактивних технологій на уроках природничої освітньої галузі. Під час третього етапу – *контрольний* етап педагогічного експерименту – показав результати впливу інтерактивних технологій на формування особистості молодшого школяра.

Протягом 2023–2024 навчального року проводився констатувальний етап педагогічного експерименту на базі ЗОШ № 6 м. Глухів Сумської області. У дослідженні брали участь 46 учнів (22 учні 4-А та 24 учні 4-Б) і 8 класоводів.

У ході констатувального етапу педагогічного експерименту вирішувалися наступні завдання:

1. визначити рівень пізнавальної активності молодших школярів на уроках «Я досліджую світ»;
2. прослідкувати роботу вчителів початкових класів щодо означеної проблеми;
3. проаналізувати отримані результати.

Для вирішення виділених завдань ми використовували такі методи дослідження:

- спостереження за діяльністю учнів і вчителя на уроках «Я досліджую світ»;
- діагностування учнів;
- бесіда з молодшими школярами;
- бесіда з учителями початкової школи.

Наше дослідження почалося із методу – спостереження. Доступними для спостереження є лише зовнішні виражені дії, що виступають у вербальній або руховій формі.

Уважно дивлячись за спільною діяльністю вчителя й учнів, за реакцією школярів на уроках «Я досліджую світ», ми встановили доцільність використання інтерактивних методів навчання для активізації пізнавальної діяльності молодших школярів, а саме: ставлення учнів до процесу навчання, характер навчального матеріалу й методику його подачі, підбір змісту навчального матеріалу, рівень знань учнів, використання можливостей інтерактивних технологій.

Після спостереження можна констатувати, що на уроках «Я досліджую світ» дійсно існує проблема застосування інтерактивних методів навчання та потребує вирішення.

Проаналізувавши результати спостереження за процесом навчання на уроках «Я досліджую світ», можна сказати, що молодші школярі навчаються без напруження й інтересу в тих класах, де вчителі переважно використовують методи навчання традиційні, які з життєвим досвідом і спостереженнями молодших школярів недостатньо пов'язані, інтерактивні технології на уроках майже не використовуються, навчальний процес спрямований на механічне

відтворення матеріалу програми, молодші школярі на уроках природничої освітньої галузі не використовують інформацію, яка була б спрямована на підвищення зацікавленості в одержанні нових знань, збудила у дітей думку, тому на таких уроках працездатність учнів виявляється дуже низькою. Результатом такої організації навчальної діяльності є низький рівень набутих знань, недостатній вияв молодшими школярами самостійності та ініціативи, невміння на практиці застосовувати здобуті знання. А там, де школярів учителі залучають до активної розумової діяльності, використовують інтерактивні технології навчання, розвивають творчі здібності дітей (самостійне написання загадок, кросвордів, казок, застосування різноманітних ігор), в учнів зростає розумова працездатність, підвищується рівень їхньої пізнавальної активності, постійно підтримується інтерес до навчання, формується природнича компетентність.

Результати спостереження за діяльністю учнів четвертого класу показали, що активними на уроках «Я досліджую світ» були 36,7% учнів: самостійно знаходили цікаву інформацію до теми уроку, виявляли бажання нею поділитися з однокласниками, брали участь у різноманітних видах навчальної та дослідницької діяльності.

Нами було встановлено, що четвертокласникам подобається працювати в парах, групах, виконувати цікаві завдання, вони із задоволенням беруть участь у різних незвичних формах роботи, рольових іграх. З метою активізації молодших школярів, учителям потрібно підбирати різноманітні пізнавальні завдання й використовувати в навчальному процесі інтерактивні методи.

З учителями початкової ланки освіти нами була проведена бесіда (Додаток А), результати якої показали, що вони дотримуються організаційних, психологічних, дидактичних, психотерапевтичних, санітарно-гігієнічних і етичних вимог проведення уроків. Учителі спонукають учнів до активної взаємодії через спільну працю, спілкування, гру, пізнання. Всі уроки вони намагаються проводити на достатньому та високому рівнях. Можна зробити висновок про те, що вчителі ретельно, систематично готуються до уроків, вони зацікавлені, щоб молодші школярі отримали міцні знання.

Усі вчителі знають, що таке інтерактивні технології навчання, але не всі їх активно використовують на уроках «Я досліджую світ». Більшість учителів (75%) постійно використовують інтерактивні вправи та технології, створюють ігрові ситуації, до активної взаємодії залучають учнів через роботу в групах, парах, а на уроках «Я досліджую світ» використовують такі інтерактивні методи: «Мікрофон», «Мозковий штурм» «Незакінчене речення», «Ажурна плитка», «Аналіз ситуації» тощо. Навчальний матеріал з природничої освітньої галузі вчителі пояснюють, спираючись на життєвий досвід і практичну діяльність учнів. Вони намагаються формувати в учнів позитивну мотивацію навчання, підбирають такі форми й методи навчання, які сприяють запам'ятовуванню й осмисленню матеріалу, що вивчається, створюють ситуацію успіху, вчителі мотивують учнів на подальшу роботу, використовують наочність, здійснюють міжпредметні зв'язки.

Нами було проведено анкетування серед учителів (Додаток Б).

Відповідаючи на перше питання анкети «Як часто Ви на своїх уроках природничої освітньої галузі використовуєте інтерактивні методи навчання?», ми отримали такі результати. Більшість учителів (63%) використовують інтерактивні методи на кожному уроці як елемент для перевірки домашніх завдань, під час пояснення нового матеріалу; 31% учителів використовують інтеракцію періодично (через урок), а рідко – 6%.

На друге запитання нашої анкети «Які інтерактивні методи Вам більше подобаються?» вчителі відповіли так: 81% респондентів надають перевагу методам кооперативного навчання та колективно-групового навчання, а 19% – більш схильні до використання методів технології ситуативного моделювання (рольові ігри).

Відповідаючи на третє запитання нашої анкети «Чи часто Ви практикуєте різнорівневі завдання для учнів?», були отримані наступні результати: 60% учителів використовують такі завдання, щоб підвищити зацікавленість учнів у роботі та їхній рівень пізнавальної активності й навчальних досягнень. 38%

учителів – використовують інколи. 2% майже ніколи не використовують різнорівневі завдання.

Відповідаючи на наступне питання анкети: «Чи маєте Ви бажання застосовувати інтерактивні технології на уроках «Я досліджую світ»?». 75% респондентів відповіли «так».

«Чи вважаєте Ви використання інтерактивних технологій на уроках природничої освітньої галузі такою роботою, що веде до ...»: 65% учителів вважають, що використання інтерактивних методів сприяє розвитку творчості в професійній діяльності вчителя і сприяє інтелектуальному розвитку й саморозвитку особистості учнів; 70% опитаних бажають поглибити свої знання про застосування інтерактивних технологій навчання на уроках природничої освітньої галузі й це підвищило б їхній професійний рівень.

На питання: «Чи впливає розвиток логічного мислення учнів на ефективність роботи вчителя початкової школи?» результати були такими: «так» відповіли – 82%, «ні» – 8%, а 10% учителів вважають, що частково.

Проаналізувавши результати анкетування вчителів, слід відмітити, що потрібно доводити до ладу систему базових понять, що складають знання про специфіку й сутність інтерактивних технологій навчання, орієнтири реалізації застосування інтерактивних технологій на уроках «Я досліджую світ» в початковій школі, розвивати мислення молодших школярів і підвищувати їхню природничу компетентність, що дозволяють формулювати обґрунтовані й усвідомлені судження про об'єкти та явища природи й виражаються в процесі активних самостійних, практичних і дослідницьких дій школяра.

Наступним елементом констатувального експерименту було проведення бесіди серед учнів і анкетування (Додаток В). Анкетування ми проводили з метою отримати необхідну інформацію за короткий проміжок часу. Нами самостійно розроблено зміст анкет.

Відповідаючи на перше питання анкети, яке було спрямоване на визначення зацікавленості уроками «Я досліджую світ» в четвертих класах, можемо відмітити, що зацікавленість має місце на уроках природничої освітньої галузі,

але є й недоліки, на які повинні звернути увагу вчителі. Ставлення дітей до навчання природничої освітньої галузі носить пізнавальний характер, про що свідчить 71,6% учнів 4-А класу й 65,3% – учні 4-Б класу. Чималий відсоток відповідей – це бажання дітей отримати від учителя позитивну оцінку (смайлик) (25,4% – 4-А клас, 31,7% – 4-Б клас).

Учні надають перевагу слуханню розповіді вчителя (51,3% – 4-А клас, 53,4% – 4-Б клас), читанню матеріалу в підручнику (20,2% – 4-А клас, 16,8% – 4-Б клас). Це свідчить про те, що на уроці навчання носить репродуктивний характер, який не сприяє розвитку самостійної, творчої, пізнавальної діяльності учнів. Але розгадувати загадки, кросворди, ребуси, грати в рольові ігри подобається 65,4% учням 4-А класу і 66,7% – 4-Б класу; проводити дослідну, практичну роботу – 82,9% – 4-А клас і 83,3% – 4-Б клас; працювати в парах, групах, ділитися новою цікавою інформацією – 30,1% – 4-А клас, 33,4% – 4-Б клас; подобається вести календар погоди, який зробили своїми руками (43,8% – 4-А клас, 42,1% – 4-Б клас), а це свідчить про те, що четвертокласникам за явищами природи цікаво спостерігати.

У позаурочний і вільний час 80,3% учнів 4-А класу й 72,3% – учнів 4-Б класу намагаються пізнати природу: про природу читають періодичну й наукову літературу, проводять час на природі з друзями й батьками (70,3% – 4-А клас, 75,8% – 4-Б клас), переглядають телепередачі.

Більшість учнів четвертих класів, спостерігаючи за природою, милуються нею (50% – 4-А клас, 46,7% – 4-Б клас), звертають увагу на все, що їх оточує (16,6% учнів 4-А класу, 13% учнів 4-Б класу). 10,5% учнів 4-А класу та 16,6% учнів 4-Б класу відповіли, що під час спостереження за природою, вони звертають увагу на щось одне.

Результати анкетування дали нам можливість розподілити учнів за рівнями навчально-пізнавальної діяльності. Перша група – це учні з рівнем відтворювальної діяльності (23,4%), друга група – учні з рівнем інтерпретуючої діяльності (41,2%) і третя група – це учні з рівнем творчої діяльності (35,4%).

Порівнявши й систематизувавши отримані результати нами було виявлено, що середній показник високого рівня активності дітей в експериментальній групі становить – 23,8%, середній – 33,4%, низький – 42,8% (рис. 2.1.1.).

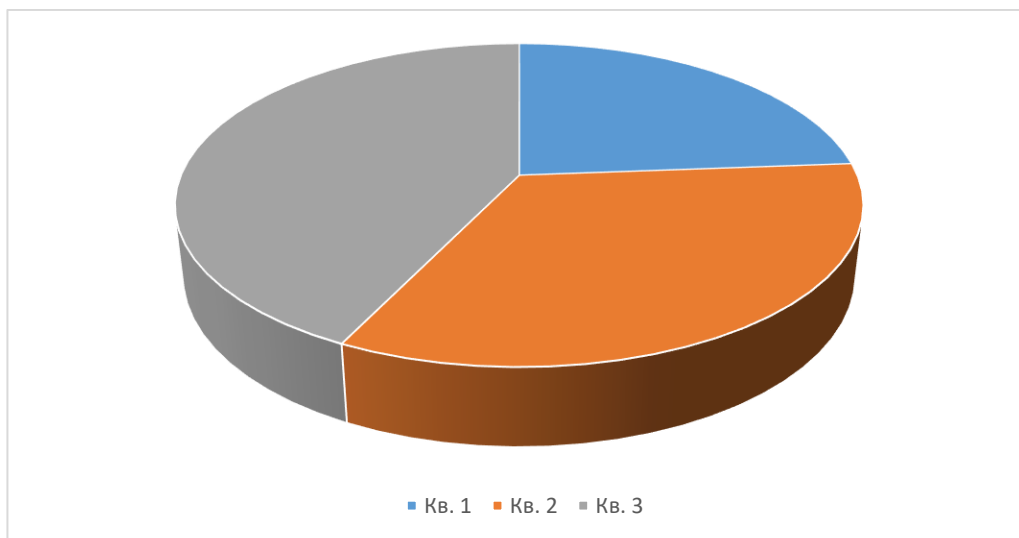

Рис. 2.1.1. Рівень розвитку пізнавальної активності учнів експериментальної групи на констатувальному етапі педагогічного експерименту

У контрольній групі – ми віднесли до високого рівня 18,9% школярів, до середнього – 35,5%, до низького – 45,6% (рис. 2.1.2).

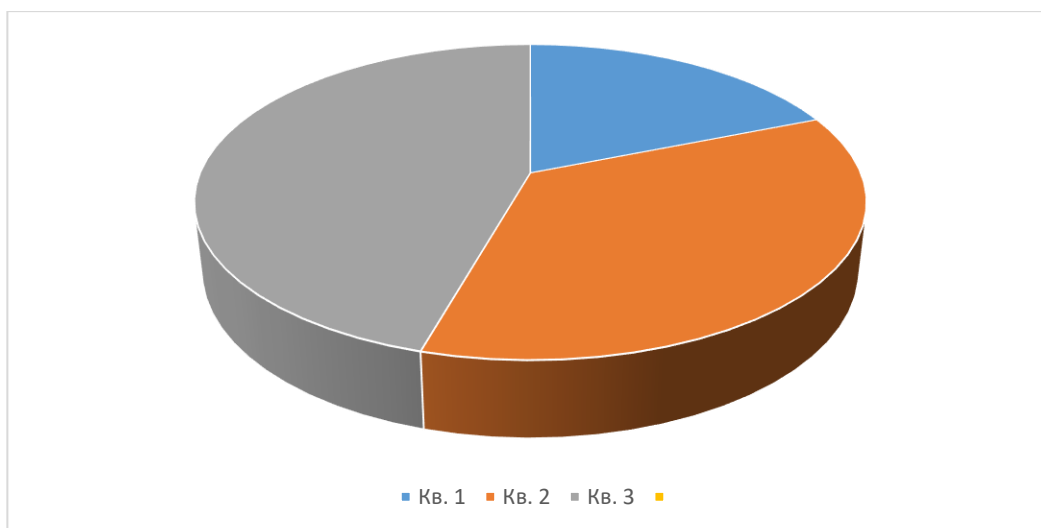

Рис. 2.1.2. Рівень розвитку пізнавальної активності учнів контрольної групи на констатувальному етапі педагогічного експерименту

Отримані результати нашого дослідження двох груп на констатувальному етапі педагогічного експерименту показали, що на уроках «Я досліджую світ» рівень розвитку пізнавальної активності молодших школярів знаходиться приблизно на одному рівні, а це є важливою умовою для подальшого проведення дослідної експериментальної перевірки ефективності використання інтерактивних навчальних методів на уроках «Я досліджую світ» як засобу розвитку пізнавальної активності здобувачів початкової освіти.

2.2. Експериментальна методика використання інтерактивних методів навчання на уроках «Я досліджую світ»

Сучасний період розвитку суспільства потребує якісно нового рівня початкової освіти, який би відповідав міжнародним стандартам. У освіті відчутний сьогодні пріоритет загальнолюдських цінностей. Відповідно до особистісно-діяльнісного підходу до організації освітнього процесу в центрі його перебуває особистість, яка вчиться.

Важливою потребою сучасної школи є впровадження форм і методів навчання й виховання, що сприяють всебічному розвитку особистості кожного школяра. Розв'язати цю проблему дозволяє сприяє впровадження інтерактивних технологій навчання, які ефективніші ніж інші педагогічні технології та сприяють інтелектуальному, духовному й соціальному розвитку школяра, готовності працювати й жити в демократичному суспільстві.

Зміст інтерактивного навчання зводиться до того, що навчальний процес здійснюється за такої умови, де постійно, позитивно й активно взаємодіють усі учні. Відбувається індивідуальне, групове, колективне навчання, навчання в співпраці. У процесі інтерактивного навчання молодший школяр стає суб'єктом навчання, а не об'єктом, відчуває себе активним учасником власного розвитку, освіти й подій. Це дає можливість розвивати внутрішню мотивацію навчання, його ефективність.

Застосування інтерактивних технологій сприяє активізації пізнавальної діяльності здобувачів початкової освіти, формуванню в них цілісного світогляду про світ, який їх оточує, створенню творчої атмосфери в класному колективі, підвищенню якості засвоєння вивченого матеріалу, виявленню міжпредметних зв'язків, роботи школярів з додатковою літературою, опорними схемами, таблицями, підвищенню інтересу учнів до наочного матеріалу.

Інтерактивна методика проведення уроків з «Я досліджую світ» розвиває такі уміння й навички учнів: критично аргументувати й аналізувати інформацію; висловлювати власні погляди; аналізувати, описувати й зіставляти явища й процеси суспільного розвитку; формулювати відповідні судження, давати власну оцінку; досягати компромісу та консенсусу під час дискусій; конфлікти стримано вирішувати.

Виділимо структурні елементи уроку «Я досліджую світ» із застосуванням інтерактивних технологій (рис.2.2.1.), куди входять:

- мотивація – звернути увагу школярів на проблеми та викликати інтерес до теми, яка обговорюється;
- оголосити тему та очікувані результати, забезпечити розуміння учнями під час уроку змісту їхньої діяльності;
- надати потрібну інформацію для опрацювання матеріалу за мінімальний час;
- інтерактивна вправа – центральна частина уроку, досягнення поставленої мети уроку, практичне засвоєння матеріалу, що вивчається;
- рефлексія – підведення підсумків, усвідомлення отриманих результатів, пошук проблеми, оцінювання результатів уроку, планування перспективи та корекції [14].

З метою ефективного використання на уроках «Я досліджую світ» інтерактивних технологій потрібно: поступово вводити в навчальний процес використання цих технологій (ретельно підбираючи вправи), поки учні й учитель звикнуть до них; не зловживати використанням лише цих технологій, дотримуватися міри; не перетворювати уроки на «ігри заради ігор»; пропонувати

дітям для самостійної підготовки випереджувальні завдання (прочитати, продумати, виконати); старанно обміркувати й планувати урок (вивчити матеріал; мотивувати молодших школярів до вивчення теми, підбираючи проблеми, цікаві випадки; оголосити результати, які бажано отримати; визначити час на виконання вправи, питання, ролі учасників, оцінювання); надавати учням у процесі виконання вправи час, щоб обдумати завдання з метою правильного його виконання; використовувати на одному уроці одну, а в окремих випадках дві інтерактивні технології; після того, як виконана вправа, за підсумками обов'язково провести ґрунтовне обговорення [30].

Рис.2.2.1. Структурні елементи уроку «Я досліджую світ» із застосуванням інтерактивних технологій

Грунтуючись на інтерактивній методиці, уроки «Я досліджую світ» повинні мати певні особливості: на кожному уроці вчителю потрібно використовувати різні види навчальної, пізнавальної й розумової активності школярів; щоб успішно вирішити навчальні завдання на уроках треба широко використовувати активні методи роботи, які сприяють створенню максимально демократичної атмосфери, молодші школярі діють самостійно, беручи рішення на свою відповідальність, що поєднується з рівнем їхнього розвитку; працювати повинні всі діти класу, за урок по кілька разів беручи участь у різних методах роботи, на уроці виявляється надзвичайно висока активність і бажання брати участь в роботі; досягати високої ефективності засвоєння матеріалу; учитель має стати зразком демократичних відносин; активно застосовувати знання в шкільному житті, товариських і сімейних стосунках [30].

Проаналізуємо особливості застосування деяких інтерактивних вправ на уроках «Я досліджую світ». Із вправ кооперативного навчання ми використовували роботу в парах.

Учителі початкової ланки освіти, враховуючи особливості психологічного розвитку школярів і рівень їхньої готовності до спілкування, вважають, що застосування інтерактивних технологій навчання в початковій школі варто розпочинати з роботи в парах, бо тут учні отримують можливість говорити, а це є важливим для їхнього вікового періоду. Ми знаємо, що в дітей молодшого шкільного віку увага нестійка, а тому буває, що вони на уроці часто відволікаються, але під час роботи з партнером кожен з учнів працює активно. Цю технологію ми використовували в процесі проведення ранкової зустрічі та на інших етапах уроку (перевірки виконаного самостійно завдання, коли пропонується учням співставити відповіді виконаних завдань, якщо вони не співпадають, довести правильність своєї відповіді).

Метод «Робота в парах» ми використовували для досягнення певної навчальної мети: засвоїти, закріпити, перевірити знання тощо. Працюючи в парах, учні могли подумати, обмінятися з партнером ідеями, а вже потім озвучували свої думки перед класом. Цей метод розвивав у здобувачів

початкової освіти вміння висловлюватися, навички спілкування, критично мислити, вміння переконувати й вести дискусію. Використання такого виду співпраці сприяло тому, що молодші школярі не могли відвернутися від виконання завдання. Організуючи роботу з учнями, ми керувалися наступними рекомендаціями:

- запропонуйте учням завдання, визначте запитання для аналізу ситуації або невеличкої дискусії;

- після пояснення питання або фактів, які наведені в завданні, дайте школярам 1-2 хв. для індивідуального обдумування відповіді або рішення;

- об'єднайте в пари учнів і визначте, хто буде з них висловлюватися першим, попросіть, щоб вони обговорили свої ідеї з товаришем. Бажано відразу повідомити, скільки часу відводиться кожному на висловлення в парі та спільне обговорення. Це привчатиме дітей до того, що вони чітко будуть організовувати роботу в парах. Вони повинні дійти згоди (консенсусу) щодо рішення й відповіді.

- як закінчиться час на обговорення, результати роботи представляє кожна пара, а потім обмінюються з усім класом своїми ідеями. Це може бути початком певної пізнавальної діяльності або дискусії.

Так, проводячи урок у 4 класі за **темою: «Всесвіт. Чому на землі відбувається зміна дня і ночі?»** ми використали інтерактивний метод *«Робота в парах»*. Запропонували дітям кілька запитань відповідно теми, на які вони повинні були знайти відповіді:

Запитання 1. Чим зумовлена зміна дня й ночі?

варіанти відповідей

- а) обертанням місяця навколо Землі
- б) обертанням Землі навколо своєї осі
- в) обертанням Землі навколо Сонця

Запитання 2. З чим пов'язане чергування пір року?

варіанти відповідей

- а) з наближенням і віддаленням Землі від Сонця
- б) з обертанням Землі навколо своєї осі

в) з обертанням Землі навколо Сонця

г) з обертанням Сонця навколо Землі

Запитання 3. В якому напрямку обертається Земля?

варіанти відповідей

а) зліва направо

б) справа наліво

в) із сходу на захід

г) із заходу на схід

Запитання 4. Чому мешканці Землі не відчують її обертання?

варіанти відповідей

а) бо воно дуже швидке

б) бо воно повільне

в) бо разом із планетою обертається усе, що є на Землі

г) бо люди звикли до цього

Запитання 5. Позначте дні рівнодення:

варіанти відповідей

а) 25 березня

б) 23 вересня

в) 22 січня

г) 21 березня

Запитання 6. Визначте тривалість доби:

варіанти відповідей

а) 7 днів

б) 365 днів

в) 60 годин

г) 24 години.

Під час проведення уроку за **темою: «Про великі права маленької дитини»**, ми використовували *вправу «Мікрофон»* – «Мої права». Передаючи по черзі мікрофон, учні називали найголовніші права дитини:

- на любов і піклування;

- на освіту;
- на повноцінне харчування;
- на медичну допомогу;
- на відпочинок та дозвілля;
- на вільне спілкування;
- на інформацію;
- на вільне висловлювання своїх думок.

У навчальному процесі четвертокласники робили набагато більше, ніж просто слухали й фіксували готові думки вчителя. Вони продукували самостійно інформацію, визначали й обговорювали проблеми, знаходили шляхи їх розв'язання, спостерігали, планували. Вони застосовували нові знання, вміння й навички на практиці, створювали зворотні зв'язки.

Інтерактивні методи, які ми використовували під час проведення уроків з «Я досліджую світ», сприяли розвитку таких умінь та навичок учнів: аналізувати, описувати й зіставляти процеси та явища розвитку суспільства; критично аналізувати інформацію; аргументувати та висловлювати власні погляди; давати власну оцінку й формулювати певні судження; толерантно вирішувати конфлікти; під час дискусій досягати компромісу та консенсусу.

Технологія «Мозковий штурм» була нами використана на уроках «Я досліджую світ» під час вивчення теми: **«Бюджет сім'ї. Економія та збереження майна»**.

Школярі повинні були відповісти на питання:

- Що таке бізнес? (Бізнес – це справа , яка дає прибуток.)
- Хто такий бізнесмен? (Це ділова людина, що займається бізнесом.)

На уроці за даною темою ми звертали увагу дітей на те, що в сучасному світі кожна людина повинна багато знати, гарно володіти мовою. Тому ми запропонували дітям провести економічну розминку й виконати *вправу «Збери прислів'я» (робота в групі)*. Для цього їм потрібно було утворити приказки, прислів'я, поєднавши ліву й праву частини:

Спершу треба розсудити, а тоді купити.

Живи не як хочеться, а як можесться.

Запас біди не чинить.

Не доглянеш оком, то доложиш боком.

В ліс не поїдемо, то й на печі змерзнемо.

Сім'я – перша школа бережливості.

Четвертокласники виконували *вправу* «Загальна назва». *Робота в парі*.

— До названих слів вони підбирали загальну назву:

- одяг, іграшки, меблі, книжки, – продаються в магазині. (Товар).
- Гривні, євро, долари, ліри, марки. (Гроші).
- Телевізор, електрична плитка, холодильник. (Електроприлади).
- Потяг, автомобіль, літак, автобус. (Транспорт).
- Заробітна плата, стипендія, пенсія. (Доходи родини).

Виконували *вправу* «Назви інакше».

— Треба було підібрати близькі слова за значенням:

економний (бережливий, ощадливий, хазяйновитий);
працьовитий (роботящий, працелюбний, трудолюбивий).

— Назвати слова, протилежні за значенням:

Працьовитий (ледачий). Щедрий (скупий).

Бідний (багатий). Премія (штраф).

Робота в групах навчала дітей економити – наведемо фрагмент уроку:

- Ми з вами заздалегідь уже об'єдналися в три групи й обрали командирів.

А зараз ви підберіть назви своїм командам. Я запрошую командирів кожної групи обрати свою емблему. Отже, команди називалися Електрончики, Капітошки, Зберігайчики.

- Я пропоную вам опрацювати поради, щоб ощадливості навчитися.

Команда Електрончиків опрацює поради, як електроенергію можна зберегти.

Команда Капітошок опрацює поради як воду зберегти, а команда Зберігайчиків опрацює поради зі збереження тепла.

Школярам пропонуємо такі поради:

-Купуйте енерголампи, які служать довше, ніж звичайні.

-Накип всередині чайника збільшує кількість енергії, необхідної для того, щоб скип'ятити воду. Не забувайте його чистити.

-Не ставте в холодильник гарячі продукти.

-Вимикайте воду, упродовж того часу, як чистите зуби.

-Коли миєте посуд, намагайтесь не залишати воду відкритою без зайвої потреби.

-Приймаючи душ, витрачається у 5-7 разів води менше, ніж приймаючи ванну.

-Утеплюйте двері й вікна (за наявності щілин) – це допоможе зменшити витрати на прилади обігріву.

-Не закривайте обігрівуючі прилади (батареї) – це заважатиме обігрівати приміщення теплого повітря.

Метод «Ажурна пилка» дозволяє разом працювати, щоб за короткий проміжок часу вивчити значну кількість інформації, спонукає дітей допомагати один одному вчитися навчаючи, здобувати навчальну інформацію, працюючи з першоджерелами самостійно та співпрацюючи з іншими учасниками, метод допомагає всіх учасників активізувати.

Цей метод ми використовували на уроках «Я досліджую світ» під час вивчення тем «Органи кровообігу», «Органи чуття», «Орієнтування на місцевості».

Наша робота організовувалася в такій послідовності:

1. підібрали матеріал, необхідний для уроку й підготували кожному учню інформаційний, індивідуальний пакет.

2. Розподілили дітей на експертну й домашню групи.

3. Експертна група повинна була всіх представників домашніх груп вислухати та проаналізувати матеріал.

4. Закінчивши роботу, школярам треба було повернутися в домашні групи й поділитися інформацією, яку отримали.

Учні дотримувалися таких правил роботи:

1. спочатку вони в домашній групі працюють.

2. У ролі експертів вони виступають в іншій групі з питання, яке опрацьовували в домашній групі та отримали навчальну інформацію від представників інших груп.

3. На завершення заняття вони знову повертаються в свою домашню групу з метою поділитися новою інформацією, яку їм повідомили учасники інших груп.

Кожна домашня група отримала завдання, вивчала, обговорювала навчальний матеріал. Переконавшись, що кожна дитина в групі розуміє цей матеріал, школярам потрібно домовитися, як вони будуть викладати матеріал іншим групам.

Повернувшись у першу («домашню») групу, молодші школярі ділилися інформацією, яку отримали від інших груп. А на узагальнення матеріалу учні виконують нове завдання, яке пропонує вчитель.

У експертній групі четвертокласники розповідали те, що засвоїли в «домашній» групі, і засвоюватимуть те, що інші діти розповідатимуть. Школярі намагалися інших однокласників навчити, залучали їх до міркувань і бесіди.

Отже, за допомогою методу «Ажурна пилка» за короткий час учні можуть великий обсяг інформації отримати.

Вивчаючи тему уроку **«Як обертається Земля. Зміна дня і ночі»**, ми використали інтерактивний метод *«Ажурна пилка»*. Учні четвертого класу працювали за підручником.

1 група – Вересень Чому буває день і ніч?

2 група – Жовтень Як рухається Земля навколо своєї осі?

3 група – Листопад Що таке доба? Скільки годин вона триває?

– Спочатку школярі працювали в трьох групах, потім повернулися до своїх груп і розповіли ту навчальну інформацію, яку опрацьовували, обмінюються нею з товаришами й запам'ятовують матеріал. Підсумовують, роблячи висновки.

– Практична робота показала, що якщо Сонячні промені освітлюють один бік Землі, то на цьому боці – день, а другий в тіні – там ніч. Земля рухається

навколо своєї осі із заходу на схід. Сонячне проміння освітлює й обігріває вдень. Доба – це час, упродовж якого Земля робить навколо своєї осі повний оберт. Доба триває 24 години.

– Прочитавши статтю в підручнику, діти переконалися в правильності наших спостережень.

На уроках з даної теми ми провели *Прес-конференцію*. Наведемо фрагмент уроку:

– Ми з вами сьогодні побуваємо на цікавій прес-конференції, на якій виступати будуть – члени Сонячної системи. Знайомтесь. Сонце.

– Ми знаємо, що на Землі життя без Сонця неможливе, а яке життя на самому Сонці?

– На Сонці життя зовсім немає.

– Як це так? Вчиш жити інших, а саме жити не вмієш.

– Так буває іноді. Я не лише Землю вчу жити, але й віддаю їй своє тепло. А коли своє тепло я віддаю, то допомагаю жити іншим, бо світло, яке Землі я даю, для життя потрібне.

– Якщо ти світло даєш іншим для життя, то чому саме не маєш життя?

– У мене тепла дуже багато. Я його можу віддавати, а самому уже неможливо скористатися. У печі тепла теж багато, але в печі хіба жити можна?

– Ні.

– Правильно, в печі згоріти можна. Так само й на Сонці. Тому на мені жити не можна. Без мене теж жити не можна, бо якби я не віддавало Землі своє тепло, то ніякої користі не було б із цього тепла. Я віддаю Землі своє тепло, а тому розквітає життя навколо мене. Ті, кому холодно, моїм теплом зігріваються, а ті, кому темно, моїм світлом освітлюються.

Учитель звертається до дітей із питанням:

– Скажіть, яка важлива проблема, пов'язана із Сонцем, розглядалася на прес-конференції?

– Чи є на Сонці життя?

– А яке відношення до сьогоднішньої нашої теми має Сонце?

– Бо Сонце тепло й світло дає. Навколо своєї осі обертається, а це приводить до зміни дня й ночі.

Наступний виступаючий – Місяць.

– Чому ти уночі світиш?

– Я не свічу взагалі.

– Як же так? Нам світло від тебе, а виявляється, ти не світиш зовсім?

– Люстерко, можна сказати, теж світить, коли світло лампочки в ньому відбивається. Але лампочку вимкни й згасне люстерко, воно без лампочки не буде світити.

– А що ж є тією лампочкою для тебе, без якої світити ти не можеш?

– Звичайно Сонце.

– Але ж ти уночі світиш, коли немає Сонця.

– Сонце є завжди. Коли ніч у нас, воно теж світить. Ніч у нас, а з іншого боку Землі – день. Тільки нам цього не видно. Це ми не бачимо його, а Місяцю добре видно його. Від Землі я знаходжуся на такій відстані великій, що вона, майже ніколи, не затуляє Сонця від мене. От я сонячне світло й відбиваю, видаючи його на тому боці Землі за своє, де не видно Сонця.

– Тепер ми зрозуміли, що ти не джерело світла.

Учитель:

– Яка важлива була піднята тема, з Місяцем пов'язана?

– Чому він уночі світить?

– Який можемо зробити висновок? (Сонце освітлює нашу планету Земля, яка навколо нього обертається. Та частина, де день – ми бачимо його, а де ніч – ми не бачимо його, а бачимо Місяць, який відбитим промінням від Сонця світить (як у дзеркалі)).

Місяць, як і всі інші планети, відбитим сонячним світлом світиться.

Сонце завжди випромінює багато світла й тепла тому, що всі речовини, з яких складається Сонце перебувають у газоподібному розпеченому стані (постійно палаючі гази водню й гелію), температура поверхні Сонця досягає 6000 градусів, а в глибину – 15(16) млн. градусів. Життя неможливе на сонці.

Під час вивчення теми «Людину прикрашають гарні вчинки», ми використали наступні інтерактивні методи. Наведемо фрагменти уроків.

Вправа «Мозковий штурм»:

- Навіщо доброта людям?
- Добро треба з власної волі робити чи чекати, доки попросять?
- До кого бути добрим можна?
- Кого можна назвати в нашому класі добрим?
- Доброта на що схожа?
- Якими звуками й фарбами доброти можна описати?
- Чи вважаєте доброю людиною ви себе й чому?

Ми провели гру «Терези добра і зла»:

– Чого більше на землі: зла чи добра? Можливо, про це нам допоможуть терези дізнатися. Я буду класти на одну чашу терезів «зло» (картки з написами «неправда», «жадібність», «образа», «заздрість», «зрадництво», «помста», «бійка»). А на другу чашу терезів ви повинні підібрати якомога більше слів-антонімів, щоб перемогло добро.

Проводили на уроці й роботу в групах:

1 група. На промінчиках сонця четвертокласники писали, із чим добро асоціюється (усмішка, тепло, літо, сонечко, радість, любов, весна, підтримка).

2 група. Записували людські чесноти, які до доброти близькі. Складали їх у рюкзак і з собою брали їх у життєву дорогу.

3 група. Записували негативні риси характеру, складали їх у сміттєвий мішечок і зав'язували, щоб вони вашого серця ніколи не торкнулися.

На уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ» ми використовували *сюжетно рольові ігри* (Додаток Е). Наведемо приклади деяких ігор.

Сюжетно-рольова гра «Пошта» була спрямована на формування в учнів уявлення про працю працівників пошти, розширення уявлення четвертокласників про способи одержання й відправлення кореспонденції.

Ми підготували ігровий матеріал, куди входили: столик для отримання й відправки посилок, сумка листоноші, поштова скринька, дитячі журнали й

газети, марки, листівки, конверти з папером, коробки для посилок, гроші, гаманці, машина.

Для проведення дидактичних ігор «Відправ листа», «Як відправити посылку», «Що потрібно для роботи листоноші?» ми визначили такі ігрові ролі: листоноша, приймальник, сортувальник, шофер, відвідувачі.

Розігрувалися наступні сюжети:

«Прийшов лист, листівка»

«Відправити вітальну листівку»

«Відправити посылку своїй бабусі»

«Поштовий голуб приніс листа»

«Посилка від казкового героя»

«Купівля журналу на пошті»

«Шофер везе пошту»

Школярі виконували такі ігрові дії:

Листоноша – бере листи, журнали, газети, листівки на пошті; за адресами їх розносить; кладе в поштову скриньку кореспонденцію.

Відвідувач – відправляє листівки, листи, посилки, упакує їх; купує газети, конверти, листівки, журнали; в громадському місці дотримується правил поведінки; займає чергу; отримує посилки, листи, журнали, листівки, газети.

Приймальник – обслуговує відвідувачів; продає журнали й газети; приймає посилки.

Сортувальник – сортує газети, листи, посилки, журнали, ставить на них печатку; пояснює шоферові куди їхати (в аеропорт, на залізницю...).

Шофер – із поштової скриньки виймає листи й листівки й на пошту привозить їх; привозить посилки, нові газети, журнали, листівки, листи; доставляє на поштових машинах листи й посилки до поїздів, теплоходів і літаків.

Гра «Впізнай за зображенням»

Клас ділимо на групи. Ігри проводимо у формі змагання.

По черзі кожна група отримує малюнок тварини. Потрібно зобразити тварину без слів. Бал отримує група, що швидше відгадає(Лисиця, заєць, ведмідь).

Гра «Що таке радість»

Кожен учасник на папері зображає радість. Малюнок може бути абстрактним або конкретним. Після виконання завдання учасники, по черзі показують групі свої малюнки й розповідають, що зображено там. Учні приходять до висновку: кожна людина – неповторна, особлива.

Гра «Добрі професії»

Четвертокласники об'єднуються в пари. Кожна пара бере карточку з назвою професії. Якщо на карточці, наприклад, вказана професія «кухар», то діти уявляють себе справжніми кухарями й придумують рецепт пирога. Якщо вказана професія «лікар», то школярі складають рецепт від злості. Якщо на картці написана професія «будівельник», то вони повинні побудувати дім доброти з вікнами на сонячну південну сторону тощо. Перемагає та пара дітей, яка придумав найцікавіший спосіб як зробити добрими людей.

На уроках «Я досліджую світ» ми використовували інтерактивну технологію «Метод ПРЕС» тоді, коли дітям треба було довести й обґрунтувати власну точку зору, відповідаючи за схемою на питання:

Я вважаю,... Тому, що ... Отже,.....

Цю ж технологію ми застосовували й під час підведення підсумків уроку.

Вправа «Незакінчені речення» часто поєднується з «Мікрофоном» і дозволяє працювати ґрунтовніше над формою висловлення власних ідей, порівнюючи їх із іншими. Ця методика допомагала вільніше висловлюватися відповідно певної теми, відпрацьовувати вміння говорити коротко, переконливо, по суті. Визначивши тему, ми формулювали незакінчене речення й пропонували молодшим школярам його закінчити. Наприклад: мала батьківщина – це... (моє рідне місто чи село). Кожний наступний учень під час обговорення виступ свій буде починати із заданої формули: мала батьківщина – це край, де я народився. Учні працюють з відкритими реченнями, наприклад: «На сьогоднішньому уроці

для мене найбільш важливим відкриттям було...» або «Ця інформація дозволяє нам зробити висновок, що...»

На етапі підсумку уроку, ми використовували метод «Мікрофон», поставивши школярам питання: «Чи ви дізналися щось нове?», «Чи збагатили словниковий запас, свої знання?», «Чи урок сподобався? Чим?».

На етапі уроку узагальнення й систематизація знань ми включали вправи для корекції й закріплення знань: проблемно-творчі завдання, завдання на знаходження й виправлення помилок, логічний ланцюжок тощо.

Підводячи підсумки уроку, ми вчили школярів робити висновки після вивчення матеріалу. На цьому етапі ми застосовували вправи: «Мікрофон», «Зворотній квиток», «Мої очікування», вислови видатних людей, екологічні й рольові ігри.

Домашні завдання були репродуктивні, творчо-пошукові, групові та індивідуальні. До кожної теми для тематичного оцінювання ми добирали завдання різнорівневі: I і II рівні – репродуктивні, обов'язкові для всіх учнів, а III і IV рівні – творчі завдання, де пропонувалося по 1-2 завдання на вибір.

Отже, використання інтерактивних технологій для нас не було самоціллю, а лише засобом, який сприяв співробітництву на уроках «Я досліджую світ».

Упроваджуючи інтерактивні технології в навчальний процес, на уроках природничої освітньої галузі ми використовували не весь їх спектр, а лише найзрозуміліші, найдоступніші для молодших школярів і які є більш доцільні для певного класу. Це такі технології як «Мікрофон», «Мозковий штурм», робота в парах, «Ажурна пилка», «Метод ПРЕС», «Навчаючи – учусь», «Сюжетно-рольові ігри», «Незакінчене речення».

Отже, інтерактивна діяльність на уроках «Я досліджую світ» передбачає організацію й розвиток діалогового спілкування, що приводить до взаємодії, взаєморозуміння, до спільного рішення загальних і значущих для кожного учасника завдань.

Інтерактивні методи дають змогу створити навчальне середовище, де теорія й практика засвоюються одночасно, а це сприяє формуванню характеру дітей,

розвитку їхнього логічного мислення, світогляду, зв'язного мовлення; формуванню критичного мислення; виявленню й реалізації індивідуальних можливостей. Навчально-виховний процес на уроках «Я досліджую світ» з використанням інноваційних технологій організовується так, що здобувачі початкової освіти встановлюють зв'язки між новими й раніше отриманими знаннями, вміннями й навичками; приймають рішення, можуть зробити «відкриття», формують свої власні думки й ідеї; навчаються співробітництву.

2.3. Аналіз результатів дослідження

Одним із важливих завдань, яке було поставлене на початку нашого дослідження, було перевірити ефективність розробленої програми, яка включала в себе впровадження методів інтерактивного навчання молодших школярів на уроках «Я досліджую світ». Саме інтерактивне навчання дозволяє перетворити теоретичні засоби орієнтування в навколишньому середовищі в особисті здібності учнів і позитивно впливає на розвиток психічних процесів молодших школярів, таких як мислення, пам'ять, увага, уява, креативність.

Використання на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ» інтерактивних методів навчання в експериментальній групі дозволило підвищити рівень засвоєння знань, формування вмінь і навичок у четвертокласників використовувати набуті знання в процесі розв'язання різноманітних завдань; забезпечило позитивний вплив розробленої методики на підвищення рівня розвитку мислення, комунікативності, активності школярів, формування в них компетентності.

У результаті відстеження навчальних досягнень здобувачів початкової освіти було зроблено висновок, що використання інтерактивних методів навчання здійснює позитивний вплив на розвиток пізнавальної самостійності молодших школярів і активізацію навчальної діяльності, особливо серед слабших учнів, які нечасто виявляють бажання до самостійного пізнання нових знань. Учні в навчальний процес організовано включалися, виявляли інтерес до

вивчення нового навчального матеріалу з природничої освітньої галузі, знаходили відповіді на поставлені запитання. Слід зазначити, що в процесі експериментального навчання в учнів покращилися й вдосконалилися вміння працювати в колективі, взаємодії, співпраці, удосконалилися комунікативні навички, якісно змінився рівень самостійного сприймання матеріалу, вміння практичного використання набутих знань. Класний колектив на уроках «Я досліджую світ» з використанням інтерактивних методів навчання став більш дружнім, згуртованішим, учні були готові прийти один одному на допомогу.

У процесі використання методу педагогічного спостереження нами було встановлено, що в експериментальному класі, де ми активно використовували інтерактивні методи навчання в процесі освітньої діяльності, в учнів набагато більше виникало запитань, що говорить про їхнє бажання зрозуміти сутність навчального матеріалу й зростання рівня навчальної й пізнавальної активності учнів четвертого класу. У молодших школярів зріс ступінь уважності, самостійності, з'явилося бажання уточнювати та доповнювати відповіді товаришів.

На завершальному етапі нашого дослідження нами було проведено контрольну діагностику, зіставлення результатів констатувального етапу педагогічного експерименту з отриманими результатами після впровадження в навчальний процес методики використання інтерактивних методів навчання (формульовального етапу), об'єктивно оцінено ефективність розробленої методики, підведено підсумки та оформлено висновки нашого дослідження.

Контрольний етап експериментального дослідження ми проводили, використовуючи діагностичні завдання й критерії оцінювання, що ми застосовували для виявлення стану використання інтерактивних методів навчання в роботі з молодшими школярами на констатувальному етапі педагогічного експерименту.

Для перевірки ефективності представленої методики нами було обрано учнів 4 класу загальноосвітньої школи № 6 м. Глухова Сумської області – 4-А клас – експериментальна група та контрольна група – 4-Б клас.

Аналіз, проведеного опитування серед учителів (Додаток Д), показав, що 25% школярів експериментальної групи мають високий рівень розвитку пізнавальної активності на уроках природничої освітньої галузі, середній – 39,3%, низький – 35,7% учнів. У контрольній групі показники рівня розвитку пізнавальної активності були наступні: до високого рівня віднесено 20% учнів, до середнього рівня віднесено 36,7% школярів, до низького – 43,3% учнів.

Досліджуючи рівень розвитку пізнавальної активності четвертокласників нами було проведено анкетне опитування. Проаналізувавши отримані результати, можна відмітити, що в експериментальній групі високий рівень пізнавальної активності характерний для 28,5% дітей, середній рівень для 39,3%, низький – 32,2%; у контрольній групі високий рівень має 20% учнів, на середньому рівні – 36,7% учнів, на низькому 43,3% учнів. У ході бесіди з четвертокласниками експериментальної групи вони зазначали, що їм стало цікавіше на уроках «Я досліджую світ», з'явилася потреба й бажання навчатися, брати активну участь у вирішенні різноманітних завдань з природничої освітньої галузі, тому що їм надавалася можливість свої думки вільно висловлювати, виконувати такі завдання, які їм були під силу й цікаві.

Ефективність використання інтерактивної технології підкріплюється високими показниками під час проведення перевірки знань усної та практичної: бесіда, розповідь учня, практична робота з дітьми, спостереження. Аналіз результатів проведеної письмової й усної перевірки показав, що якість навчання в контрольному класі становила 68%, а в експериментальному класі – 86%.

Проведене серед батьків опитування (Додаток Г) показало, що високий рівень пізнавальної активності учнів в експериментальній групі становить 28,5%, середній – 39,3%, низький рівень – 32,2% учнів. У контрольній групі такі результати: до високого рівня віднесено 20% школярів, до середнього – 33,3%, до низького рівня – 46,7% учнів. Аналіз результатів анкети батьків показав, що діти відчують менше труднощів в експериментальній групі під час виконання домашніх завдань, під час вирішення проблемних ситуацій проявляють більшу самостійність.

Проаналізувавши та порівнявши результати дослідження рівня розвитку пізнавальної активності четвертокласників на уроках «Я досліджую світ», ми отримали такі показники: високий рівень розвитку пізнавальної активності учнів у експериментальній групі становить 27,3%, середній – 39,3%, низький – 33,4% учнів (рис. 2.3.1.); ці показники в контрольній групі розподілилися так: високий – 20%, середній – 35,6%, низький 44,4%. Отримані результати представимо на рисунку 2.3.2.

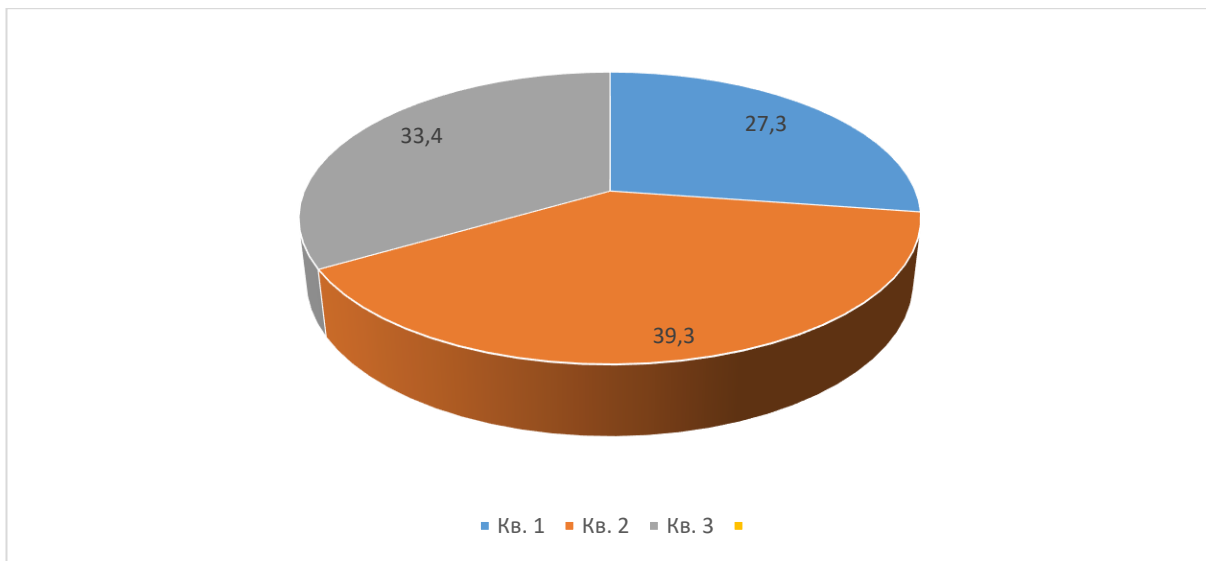

Рис. 2.3.1. Рівень пізнавальної активності учнів експериментальної групи на контрольному етапі дослідження

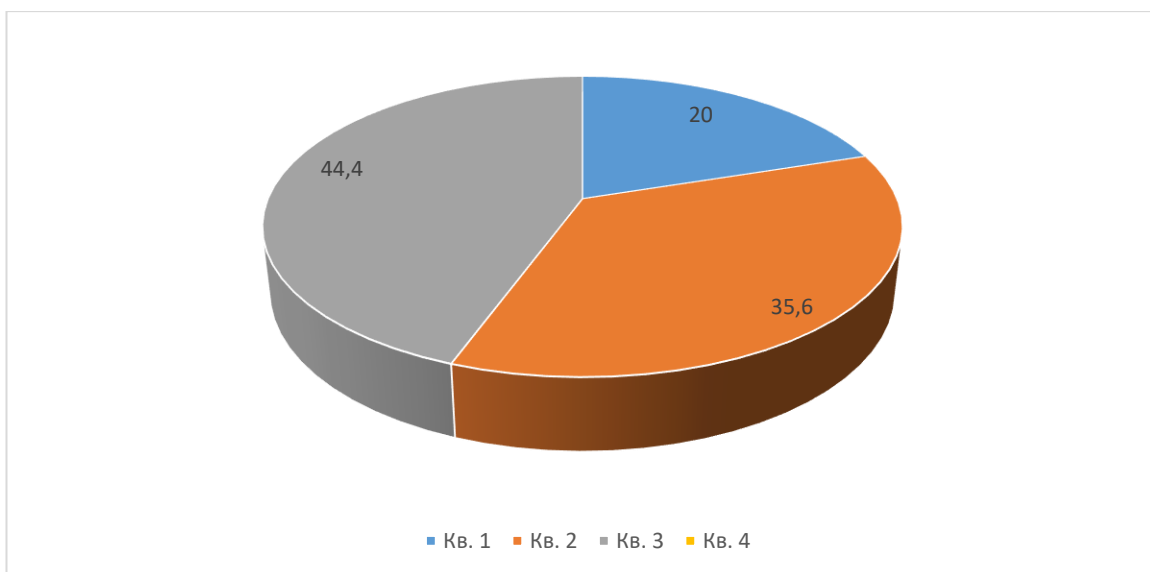

Рис. 2.3.2. Рівень пізнавальної активності учнів контрольної групи на контрольному етапі дослідження

Аналіз результатів контрольного етапу педагогічного експерименту показав значне зростання рівнів сформованості природничої компетентності молодших школярів у експериментальній групі.

Кількісні та відсоткові показники розподілу четвертокласників експериментальної та контрольної груп за рівнями сформованості природознавчої компетентності після формувального експерименту представлені в таблиці 2.1.

Таблиця 2.1.

Розподіл учнів за рівнями сформованості природничої компетентності
(контрольний експеримент)

Тип класу	К-сть учнів	Рівні сформованості природничої компетентності					
		Низький		Середній		Високий	
		к-сть	%	к-сть	%	к-сть	%
Експеримент.	22	0	0	12	54,5	10	45,5
Контрольний	24	9	37,5	12	50,0	3	12,5

Отже, за результатами таблиці бачимо, що високий рівень сформованості компетентності молодших школярів виявлено в 45,5% учнів експериментальної групи та в 12,5% дітей контрольної групи; середній рівень виявлено в 54,5% молодших школярів експериментальної та 50,0% учнів контрольної груп; низький рівень сформованості природничої компетентності в учнів молодшого шкільного віку експериментальної групи не виявлено, але в молодших школярів контрольної групи становить 37,5%.

Отримані результати представлені на рисунках 2.3.3 та 2.3.4.

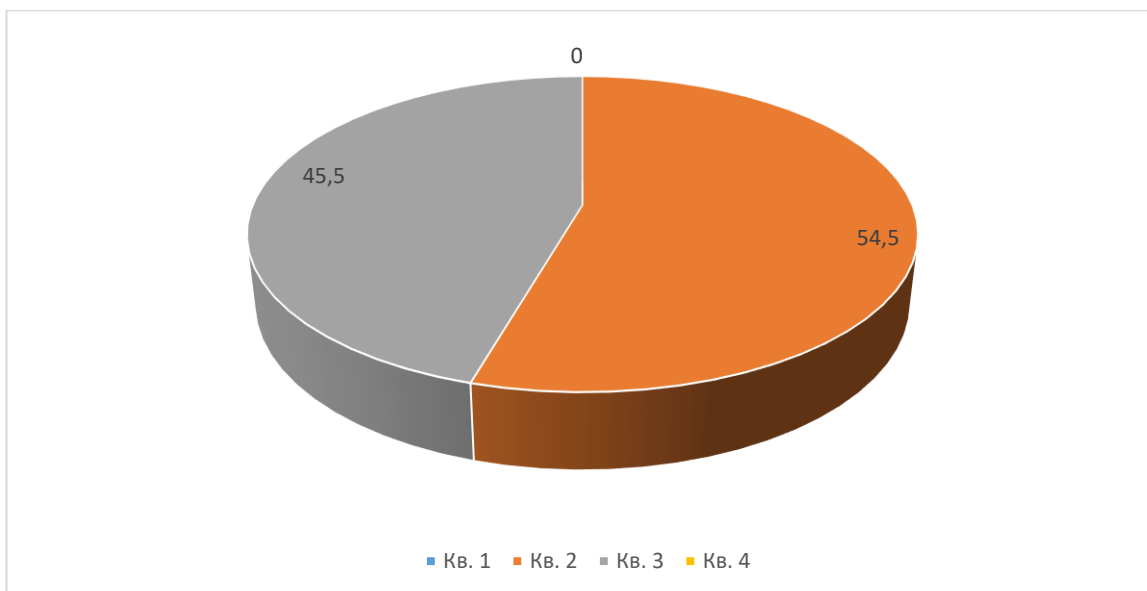

Рис. 2.3.3. Рівень сформованості компетентності молодших школярів експериментальної групи

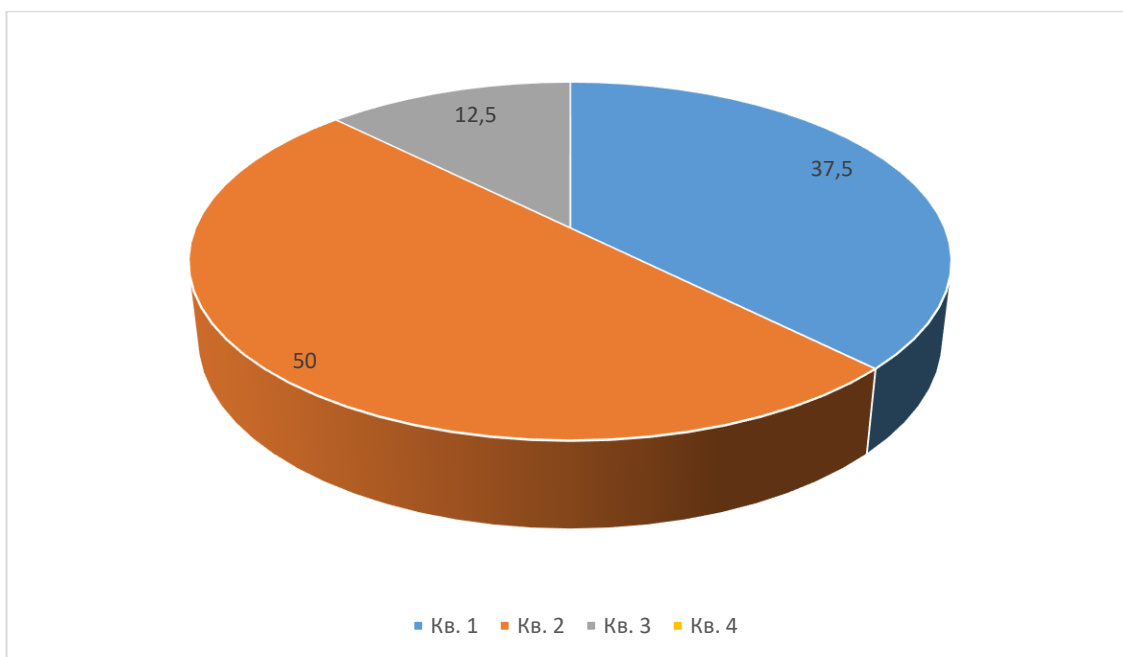

Рис. 2.3.4. Рівень сформованості компетентності молодших школярів контрольної групи

Аналіз результатів виконаних завдань учнями щодо визначення загального рівня їхніх знань з природничої освітньої галузі подано в таблиці 2.2.

Таблиця 2.2.

Рівні сформованості природознавчих знань

Клас	Етапи					
	Констатувальний			Контрольний		
	Високий	Середній	Низький	Високий	Середній	Низький
Експеримент.	36%	39%	25%	46%	44%	10%
Контрольний	25%	40%	35%	35%	36%	29%

Проведена нами експериментальна робота дала свої відчутні результати. Використання на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ» інтерактивних методів навчання сприяло значному розширенню знань молодших школярів про природу та підвищенню їхнього інтересу до навколишнього світу. Виконуючи завдання, більшість четвертокласників проявляли творчість, фантазію, уяву, не звертаючись за допомогою до вчителя.

Отже, проведений нами експеримент показав, що використання на уроках «Я досліджую світ» інтерактивних технологій позитивно впливає на розвиток учнів під час ознайомлення їх із природою.

Під час педагогічного експерименту ми помітили, що пізнавальний інтерес учнів стає вищим, використання підібраних вправ сприяє підвищенню в них працездатності, четвертокласники в роботі активніше беруть участь, на питання відповідають й не бояться робити припущення. В учнів четвертого класу формується вміння шукати самостійно необхідну інформацію, аналізувати й відбирати її, діти вчилися працювати в колективі й групі, взаємодіяти та один одному допомагати.

Учні 4 класу в процесі тематичного оцінювання продемонстрували наступні вміння: здатність правильно й швидко міркувати, вміння домовлятися, чітко й коротко свої думки викладати, самостійно виробляти рішення, вміння свою роботу організувати та роботу в групі, в них підвищилися зацікавленість і активність. Згуртованість класу стала вищою, якщо порівнювати з тим, що ми спостерігали на початку експерименту.

Обробка результатів за допомогою математичних методів засвідчив, що рівень розвитку показників у дітей експериментальної групи став значно вищим, ніж у дітей контрольної групи, з якими не проводилися спеціальні заняття.

Висновки до другого розділу

Узагальнюючи результати дослідження використання інтерактивних технологій і їх вплив на навчальну діяльність молодших школярів можна зробити такі висновки.

Важливою потребою сучасної школи є впровадження форм і методів навчання й виховання, що сприяють всебічному розвитку особистості кожного школяра. Розв'язати цю проблему дозволяє впровадження інтерактивних технологій навчання, які ефективніші ніж інші педагогічні технології та сприяють інтелектуальному, духовному й соціальному розвитку школяра, готовності працювати й жити в демократичному суспільстві.

Серед предметів початкової ланки освіти природознавство є одним із основних компонентів інтелектуального розвитку молодших школярів, важливим засобом формування особистості.

Отримані результати діагностичного дослідження двох груп на констатувальному етапі педагогічного експерименту показують, що рівень розвитку пізнавальної активності школярів четвертого класу на уроках «Я досліджую світ» знаходиться приблизно на одному рівні, що є важливою умовою для подальшого проведення дослідної експериментальної перевірки ефективності використання на уроках «Я досліджую світ» інтерактивних методів навчання як засобу розвитку пізнавальної активності здобувачів початкової освіти.

Інтерактивна діяльність на уроках «Я досліджую світ» передбачає організацію й розвиток діалогового спілкування, що приводить до взаємодії, взаєморозуміння, до спільного рішення загальних і значущих для кожного учасника завдань.

Інтерактивні методи дають змогу створити навчальне середовище, де теорія й практика засвоюються одночасно, а це сприяє формуванню характеру дітей, розвитку їхнього логічного мислення, світогляду, зв'язного мовлення; формуванню критичного мислення; виявленню й реалізації індивідуальних можливостей. Навчально-виховний процес на уроках «Я досліджую світ» з використанням інноваційних технологій організовується так, що молодші школярі встановлюють зв'язки між новими й раніше отриманими знаннями; приймають рішення, можуть зробити «відкриття», формують свої власні думки й ідеї; навчаються співробітництву.

Використання на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ» інтерактивних методів навчання в експериментальній групі дозволило підвищити рівень засвоєння знань, формування вмінь і навичок учнів четвертого класу використовувати набуті знання в процесі розв'язання різноманітних завдань; забезпечило позитивний вплив розробленої методики на підвищення рівня розвитку мислення, комунікативності, активності школярів, формування в них компетентності.

У результаті моніторингу навчальних досягнень здобувачів початкової освіти ми зробили висновок, що використання інтерактивних методів навчання позитивно впливає на розвиток пізнавальної самостійності молодших школярів і активізацію їхньої навчальної діяльності, особливо серед слабших учнів, які нечасто виявляють бажання й інтерес до самостійного пізнання нових знань. Учні четвертого класу включалися організовано в процес навчання, до вивчення нового навчального матеріалу з природничої освітньої галузі проявляли інтерес, знаходили відповіді на поставлені запитання. Слід наголосити, що в процесі експериментального навчання в четвертокласників покращилися вміння роботи в колективі, взаємодії, співпраці, комунікативні навички удосконалилися, рівень самостійного сприймання матеріалу та вміння практичного використання набутих знань якісно змінилися. Класний колектив на уроках «Я досліджую світ» з використанням інтерактивних методів навчання став більш дружнім, згуртованішим, учні були готові допомогти один одному.

Проведений нами експеримент показав, що використання на уроках «Я досліджую світ» інтерактивних технологій впливає позитивно на розвиток учнів четвертого класу в процесі їх ознайомлення з природою. Пізнавальний інтерес учнів стає вищим, використання підібраних вправ сприяє підвищенню в них працездатності, діти активніше у роботі беруть участь, не бояться робити припущення, відповідають на питання. У молодших школярів формується вміння самостійно шукати, відбирати потрібну інформацію, аналізувати, вони вчаться працювати в групі й колективі, взаємодіяти та допомагати один одному.

ВИСНОВКИ

Проведене нами дослідження дало можливість зробити такі висновки.

1. Важливість і необхідність впровадження інформаційно-комунікаційних технологій в освітній процес відображені в різноманітних дослідженнях відомих науковців і педагогів-практиків.

У сучасних психологічних і педагогічних дослідженнях (В. Аристова, Л. Варзацька, Г. Дегтярьова, О. Дженджеро, Л. Кратасюк, Л. Макєєва, Є. Романюк, Л. Скрипник та ін.) велика увага звертається на вивчення інтерактивних технологій навчання. Науковці й учителі-практики в своїх роботах виокремлюють новітні методи й прийоми, пропонують інтерактивні технології, способи активізації пізнавальної діяльності школярів, які дозволяють не лише здійснити перевірку знань, а й спрямовані на засвоєння нової навчальної інформації, на вироблення практичних навичок і умінь.

Аналіз наукових досліджень і публікацій сучасних педагогів (А. Алексюк, Ю. Бабанський, Г. Ващенко, Є. Голант, М. Данилова, І. Левченко, В. Паламарчук, О. Савченко, М. Скрипник, І. Харламова та ін.) дозволяє стверджувати, що методологічною основою організації інтерактивного навчання є розробки в галузі методів і технологій навчання.

О. Біда, Г. Волошина, Г. Коберник, Л. Колесник, О. Комар, Т. Кравченко, П. Матвієнко, В. Мельник, Л. Пироженко, Н. Побірченко, О. Пометун, О. Савченко та ін. у своїх дослідженнях звертали увагу на використання інтерактивних методів у навчальному процесі здобувачів початкової освіти, вони обґрунтовували доцільність застосування інтерактивності для підвищення ефективності освітнього процесу. Інтерактивність у навчанні вони пояснювали як здатність до взаємодії, перебування у режимі діалогу, бесіди та дії.

2. Інтерактивне навчання – це навчання, яке відбувається за умови активної, постійної взаємодії всіх учасників навчального процесу з навчальним оточенням, навчальним середовищем, що служить сферою засвоєння знань. Це співнавчання (колективне, навчання у співпраці, кооперативне навчання), де і вчитель, і учні є

суб'єктами. Учитель виступає лише в ролі лідера групи школярів, організатора навчального процесу.

До інтерактивних форм навчання належать: відпрацювання навичок; робота в групах; дискусії; мозкові штурми; аналіз історій і ситуацій; інтерактивні презентації; рольові ігри. Основою інтерактивних методів, які виконуються учнями, є інтерактивні вправи та завдання.

Інтерактивні технології сприяють забезпеченню наступних умов для нової моделі навчального процесу: забезпечити позитивну, вільну атмосферу освітнього процесу; забезпечити рівність учасників освітнього процесу; усвідомити цінності колективно зроблених висновків; забезпечити вільне висловлення позиції, думки, вміння вислухати й прийняти позиції учасників колективу; вчитель є наставником та порадиником, а не є засобом «похвали й покарання».

Значення інтерактивних технологій полягає в тому, що вони сприяють інтенсифікації освітнього процесу й дозволяють здобувачам освіти одержати від процесу навчання такі позитивні моменти: доступніше засвоювати знання; практикувати навички щодо висловлення власної думки; уміння переконувати й аргументувати; уміння прислухатися до інших думок; розвивати навички моделювання різних ситуацій, збагачувати свій соціальний досвід; вдосконалювати навички для побудови відносин у групі, вирішення конфліктних ситуацій, знаходження спільного рішення проблеми; підвищувати готовність до самостійної й творчої роботи.

Інтерактивне навчання сприяє створенню атмосфери, яка знімає напруженість і тривожність дітей у зв'язку з включенням їх в освітню діяльність, розкриває нові можливості, забезпечує збагачення знань, умінь і навичок, розширює комунікацію, способи діяльності, є важливою умовою для становлення та вдосконалення компетентностей.

3. Учителі початкової ланки освіти, використовуючи інтерактивні методи навчання, створюють сприятливий простір для розвитку й самореалізації молодших школярів, який відповідатиме особистісно-зорієнтованому підходу та забезпечуватиме реалізацію пізнавальних інтересів і потреб особистості. Науковці

особливу увагу звертають на організацію процесу багатосторонньої комунікації, яка дозволяє зменшити вплив учителя й надає можливість вільно висловлювати свої думки всім учням, які в подальшому будуть підтвержені або спростовані, тому що, в процесі комунікації, школярі стають більш активними, відкритими, мобільними.

Учитель початкових класів повинен широко застосовувати інтерактивні технології на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ», володіти новітніми формами та методами роботи, з метою формування в дітей уміння та бажання вчитися, не зупинятися на досягнутому, застосовувати емоційний інтелект, прагнути до новизни, працювати в команді тощо.

Особлива цінність інтерактивного навчання полягає в тому, що молодші школярі навчаються ефективної роботи в колективі. Інтерактивні методи навчання є частиною особистісно-зорієнтованого навчання, бо сприяють соціалізації особистості, усвідомлення себе як частини колективу, своєї ролі й потенціалу.

Інтерактивне навчання цікаве, творче, є інноваційним напрямком модернізації сучасної системи початкової освіти. Завдяки застосуванню інтерактивних технологій, діти зможуть успішніше засвоїти навчальний матеріал, розвинути творчі здібності.

4. Важливою потребою сучасної школи є впровадження форм і методів навчання й виховання, що сприяють всебічному розвитку особистості кожного школяра. Розв'язати цю проблему дозволяє впровадження інтерактивних технологій навчання, які ефективніші ніж інші педагогічні технології та сприяють інтелектуальному, духовному й соціальному розвитку школяра, готовності працювати й жити в демократичному суспільстві.

Серед предметів початкової ланки освіти «Я досліджую світ» є одним із основних компонентів інтелектуального розвитку молодших школярів, важливим засобом формування особистості.

Інтерактивна діяльність на уроках «Я досліджую світ» передбачає організацію й розвиток діалогового спілкування, що приводить до взаємодії, взаєморозуміння, до спільного рішення загальних і значущих для кожного учасника завдань.

Розроблена нами методика полягала в упровадженні в навчальний процес здобувачів початкової освіти наступні інтерактивні методи навчання:

- під час фронтальної форми роботи використовували технології: мікрофон, «мозковий штурм», ажурна пилка, «незакінчене речення»;
- під час кооперативної форми: робота в парах («Обличчям до обличчя», «Один – удвох – усі разом»), робота в малих групах, акваріум;
- інтерактивні ігри: «Рольова гра», «Драматизація», «Спрощене судове слухання»;
- технології навчання у дискусії: метод «Прес», «Обери позицію».

На уроках «Я досліджую світ» молодші школярі працюють над цілим рядом проєктів, розвивають емоційний інтелект і критичне мислення пі час роботи за методами: «Мозковий штурм», «Незакінчене речення», «Мікрофон», «Асоціативний куш», «Акваріум» та ін.

Інтерактивні методи дають змогу створити навчальне середовище, де теорія й практика засвоюються одночасно, а це сприяє формуванню характеру дітей, розвитку їхнього логічного мислення, світогляду, зв'язного мовлення; формуванню критичного мислення; виявленню й реалізації індивідуальних можливостей. Навчально-виховний процес на уроках «Я досліджую світ» з використанням інноваційних технологій організовується так, що молодші школярі встановлюють зв'язки між новими й раніше отриманими знаннями; приймають рішення, можуть зробити «відкриття», формують свої власні думки й ідеї; навчаються співробітництву.

5. Отримані результати діагностичного дослідження двох груп на констатувальному етапі педагогічного експерименту свідчать про те, що рівень розвитку пізнавальної активності на уроках «Я досліджую світ» учнів знаходиться приблизно на одному рівні, що є необхідною умовою для подальшого проведення дослідно-експериментальної перевірки ефективності використання інтерактивних методів навчання на уроках «Я досліджую світ» як засобу розвитку пізнавальної активності молодших школярів.

Використання на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ» інтерактивних методів навчання в експериментальній групі дозволило підвищити рівень засвоєння знань, формування умінь і навичок у молодших школярів використовувати набуті знання в процесі розв'язання різноманітних завдань; забезпечило позитивний вплив розробленої методики на підвищення рівня розвитку мислення, комунікативності, активності школярів, формування в них компетентності.

У результаті моніторингу навчальних досягнень здобувачів початкової освіти нами було зроблено висновок, що використання інтерактивних методів навчання позитивно впливає на розвиток пізнавальної самостійності молодших школярів і активізацію навчальної діяльності, особливо серед слабших учнів, які нечасто виявляють бажання до самостійного пізнання нових знань. Учні організовано включалися в навчальний процес, проявляли інтерес до вивчення нового навчального матеріалу з природничої освітньої галузі, знаходили відповіді на поставлені запитання. Слід зазначити, що за час експериментального навчання в учнів покращилися вміння роботи в колективі, взаємодії, співпраці, удосконалилися комунікативні навички, якісно змінився рівень самостійного сприймання матеріалу, вміння практичного використання набутих знань. Класний колектив на уроках «Я досліджую світ» з використанням інтерактивних методів навчання став більш дружнім, згуртованішим, учні були готові прийти на допомогу один одному.

Проведений нами експеримент показав, що використання на уроках «Я досліджую світ» інтерактивних технологій позитивно впливає на розвиток учнів під час ознайомлення їх із природою. Пізнавальний інтерес учнів стає вищим, використання підібраних вправ сприяє підвищенню в них працездатності, діти активніше беруть участь у роботі, відповідають на питання й не бояться робити припущення. У молодших школярів формується вміння самостійно шукати, відбирати необхідну інформацію, аналізувати, вони вчаться працювати в групі й колективі, взаємодіяти та допомагати один одному. Проведене нами дослідження показало ефективність обраних шляхів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Акпинар Л. Е. Інтерактивні технології навчання в початковій школі. Київ: Слово, 2014. 285 с.
2. Активні та інтерактивні методи навчання / Уклад. О. С. Кравчина. Київ: УІ ППОАН України, 1999. 123 с.
3. Антонюк В. З. Сучасні інформаційні технології в системі інтерактивного навчання. *Науковий вісник Волинського національного університету ім. Лесі Українки*. Серія: Педагогічні науки, №20. Луцьк, 2009. С. 15-19
4. Бондар С. П. Методи навчання. Енциклопедія освіти / Гол. ред. В. Кремень. Київ: Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
5. Бондар Ю. В. Інтерактивні технології колективно-групового навчання як засіб творчого розвитку молодших школярів. URL: <https://library.vspu.net/jspui/bitstream/123456789/4717/1/%D0%86%D0%BD%D1%82%D0%B5%D1%80%D0%B0%D0%BA%D1%82%D0%B8%D0%B2%D0%BDA%D1%82%D0%B8%D0%B2%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D1%80%D1%83%D0%BF%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D0%B3%D0%BE.pdf>
6. Васюк О. В. Застосування технології контекстового навчання в методиці формування професійної спрямованості майбутніх соціальних педагогів. *Наукові праці. Педагогіка*. 2014. С. 57-61.
7. Васюк О. В., Виговська С. В. Сучасні підходи до трактування поняття «педагогічна технологія». *Вісник національного університету оборони України*. 2011. С. 5-9.
8. Використання інтерактивних методів навчання / О. М. Ковальова, Н. А. Сафаргаліна-Корнілова, Н. М. Герасимчук, О. А. Кочубей. 2016. URL: <http://www.refs.in.ua/m-kochubej-o-a-vikoristannya-interaktivnih-metodiv-navchannya.html>.
9. Волкова Н. П. Інтерактивні технології навчання у вищій школі: навч.-метод. посіб. Дніпро : університет імені Альфреда Нобеля, 2018. 360 с.

10. Волощук Г. Б. Інтерактивні методи як засіб організації навчальної діяльності учнів початкових класів. URL: <https://naurok.com.ua/interaktivni-metodi-yak-zasib-organizaci-navchalno-diyalnosti-uchniv-pochatkovih-klasiv-102988.html>

11. Воронцова Т. В., Пономаренко В. С. Навчально-методичний посібник «Нова українська школа: методика навчання інтегрованого курсу «Я досліджую світ» у 1–2 класах закладів загальної середньої освіти на засадах компетентнісного підходу. Київ : Видавництво «Алатон», 2019. 128 с.

12. Гадкевич Л. Інтерактивні технології. *Завуч*. 2004. № 6. С. 9-12.

13. Гільберг Т. Г. Нова українська школа: методика навчання інтегрованого курсу «Я досліджую світ» у 3–4 класах закладів загальної середньої освіти на засадах компетентнісного підходу / Т. Гільберг, С. Тарнавська, З. Хитра, Н. Павич. Київ : Генеза, 2020. 240 с.

14. Голотовська А.Л. Інтерактивні форми організації навчальної діяльності на уроках «Ядосліджую світ». URL: <https://naurok.com.ua/interaktivni-metodi-naurokah-yads-308010.html>

15. Гончаренко С. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. 376 с.

16. Грицюк О. І. Практичне використання інтерактивних методів навчання на уроках у початковій школі. *Початкове навчання та виховання*. 2011. № 27. С. 2–17.

17. Демчук А. М. Використання інтерактивних форм та методів навчання у початковій школі. URL: http://sch58.ucoz.net/vikoristannja_interaktivnikh_form_i_metodiv_navcha.pdf

18. Державний стандарт початкової освіти. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF> (дата звернення 30.10.2023).

19. Дижина Н. А. Розвиток пізнавальних інтересів учнів молодших класів шляхом використання інтерактивних методів навчання. *Таврійський вісник освіти*. 2017. № 1 (57). С. 193-200.

20. Дівакова І. І. Інтерактивні технології навчання у початкових класах. Тернопіль: Мандрівець, 2007. 180 с.

21. Доміловська Ю. Д., Смолянчук Н. М. Використання інтерактивних технологій на уроках «Я досліджую світ». *Наукові та освітні трансформації в*

сучасному світі. Збірник матеріалів Всеукраїнської міждисциплінарної науково-практичної конференції. Чернігів, 2021. С. 222-223.

22. Жаровська А. Інтерактивні методи навчання лексико народознавчої компетенції молодшого школяра. С. 1-10. URL: <http://194.44.152.155/elib/local/2852.pdf>

23. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 № 2145-VIII. URL: https://urst.com.ua/act/pro_osvitu

24. Зінорук А. В. Теоретичні аспекти інтерактивних технологій. URL: https://www.researchgate.net/publication/361096873_TEORETICNI_ASPEKTI_INTEKTYVNIH_TENNOLOGIJ

25. Іванова Ю. Інтеграція як чинник формування навчально-пізнавальної діяльності учнів. URL: http://umo.edu.ua/images/content/nashi_vydanya/pislya_dyplom_osvina/1_2016/%D0%98%D0%92%D0%90%D0%9D%D0%9E%D0%92%D0%90.pdf

26. Інноваційні технології в початковій школі. Київ : Шк. світ, 2008. 112 с.

27. Інтерактивні методи навчання: навч. посіб. / за заг. ред. П. Шевчука, П. Фенриха. Щецін : Вид-во WSAP, 2005. 170 с.

28. Інтерактивні прийоми на уроках мови та літератури (методика проведення). URL: 10169.html#:~:text=%D0%94%D0%BB%D1%8F%20%D0%BE%D1%80%D0%B3%D0%B0%D0%BD%D1%96%D0%B7%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%97%D1%8E%D1%82%D1%8C%20

29. Інтерактивні технології. Нові підходи. URL: <https://mail.google.com/mail/#inbox>

30. Інтерактивні технології навчання. URL: <https://www.google.com/search?q=%D0%BD%D0%B0+%D1%83%D1%80%D0%BE%D0%BA%D0%B0%D1%85+%C2%AB%D0%AF+%D0%B4%D0%BE%D1%81%D0%BB%D1%96%D0%B4%D0%B6%D1%83%D1%8E+%D1%81%D0%B%20%D0%94%D0%BB%D1%8F%20%D0%BE%D1%80%D0%B3%D0%B0%D0%BD%D1%96%D0%B7%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%97%D1%8E%D1%82%D1%8C%20>

31. Каленюк Л. В. Інтерактивні технології – перспектива розвитку використання інтерактивних технологій в навчальному процесі. *Розкажіть онуку*. 2010. № 5. С. 8-30.

32. Кірик М., Данилова Л. Нова українська школа: організація діяльності учнів початкових класів закладів загальної середньої освіти. Львів: Світ, 2019. 136 с.
33. Коваленко Л. А. Особливості викладання інтегрованого курсу «Я досліджую світ». URL: <https://naurok.com.ua/naukova-stattya-osoblivosti-vikladannya-integrovanogo-kursu-ya-doslidzhuyu-svit-201940.html>
34. Кодлюк Я. П., Шишак А. М. Інтерактивні методи роботи з підручником у початковій школі. *Початкове навчання та виховання*. № 1–3 (581–583) січень 2020. С. 25–30.
35. Козачук С. А. Критерії пізнавальної активності молодших школярів. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/4409/1/Kozachuk.pdf>
36. Комар О. А. Інтерактивні технології у ВНЗ. Електронний репозиторій Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. 2017. № 6. С. 2–4.
37. Комар О. А. Сутність інтерактивної технології у професійній підготовці майбутніх учителів початкової школи. *Науковий вісник Мукачівського державного університету*. Серія: Педагогіка та психологія. 2018. Вип. 1. С. 140–142.
38. Концепція Нової української школи. Концептуальні засади реформування середньої школи. 2016. URL: <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/ua-sch-2016/konczepczyia.html>
39. Лінник О. О. Інновації в методиці викладання початкового курсу природничої освітньої галузі: навч.-метод. посіб. Луганськ: Альма-матер, 2006. 86 с.
40. Мельник В. В. Інтеракція в освітньому процесі: технологія організації. *Управління школою*. 2006. № 13. С. 15–34.
41. Методи навчання та їх класифікація. URL: <https://osvita.ua/school/method/780/>
42. Михалюк А. Використання інтерактивних методів навчання в процесі підготовки майбутніх педагогів. *Педагогічна освіта: теорія і практика*. 2020. С. 76–79. URL: <https://doi.org/10.28925/2311-2409.2020.33.9>
43. Мойсеюк Н. Е. Педагогіка : навч. посіб. Київ: Саммит-Книга, 2007. 656 с.

54. Пометун О. І. Енциклопедія інтерактивного навчання. Київ : А.С.К., 2007. 144 с.
55. Пометун О. І., Комар О. А. Підготовка вчителів початкових класів: інтерактивні технології у ВНЗ. Умань: РВЦ «Софія, 2007. С. 18-21.
56. Пометун О, Пироженко Л. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання. Київ : А.С.К., 2004. 192 с.
57. Пометун О. І. Технологія інтерактивного навчання як інноваційне педагогічне явище. *Рідна школа*. 2007. № 5. С. 46-49.
58. Редько В. Інтерактивні технології навчання іноземної мови. *Рідна школа*. Київ, 2011. № 8-9. С. 28-36
59. Савченко О. Я. Діагностика і дидактичні умови формування у молодших школярів інтеграції умінь вчитися *Український педагогічний журнал*. 2015. № 1. С. 85-98. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ukrpj_2015_1_12.
60. Сисоєва С. О. Інтерактивне навчання дорослих у системі післядипломної педагогічної освіти. *Наукові праці*. Педагогіка. Вип. 146. том 158. Миколаїв, 2011. С. 5-10.
61. Сиротенко Г. О. Сучасний урок: інтерактивні технології. Харків : Основа, 2003. 80 с.
62. Скрипник М. І. Інтерактивне навчання: основні поняття. Ігри дорослих. Інтерактивні методи навчання. *Бібліотека*. 2005. С. 30-44.
63. Словник педагогічних термінів / Савенкова Л. О., Артюшина М. В., Романова Г. М. Київ : КНЕУ ім. В. Гетьмана, 2008. 19 с.
64. Степанов О. М., Фіцула М. М. Основи психології і педагогіки: навч. посіб. Київ : Академвидав, 2005. 520 с.
65. Сухомлинський В. О. Школа і природа. Вибрані твори : в 5-ти т. Київ : Рад. школа, 1997. Т.5. С. 535–549.
66. Тимофєєва І. Б. Методика викладання інтегрованого курсу «Я досліджую світ» (природнича освітня галузь): навч.-метод. посіб. для здобувачів вищої освіти за освітнім ступенем «Бакалавр» спеціальності 013 Початкова освіта. Маріуполь : МДУ, 2022. 124 с.

67. Ткаченко М. М., Коломієць Ю. В. Інтерактивні технології колективно-групового навчання. URL: http://www.rusnauka.com/12_EN_2008/Pedagogica/31136.doc.htm

68. Трачук Ю. В. Використання інтерактивних методів навчання на заняттях української мови та літератури. URL: <https://naurok.com.ua/vikoristannya-interaktivnih-metodiv-navchannya-na-zanyattiah-ukra-nsko-movi-ta-literaturi-250720.html>

69. Фенчак Л. М., Пашкуляк М. А. Моделювання інтерактивного навчання в умовах початкової школи. *Науковий вісник Мукачівського державного університету*. Серія «Педагогіка та психологія». 2019. Вип. 1 (9). С. 175-178.

70. Філософський енциклопедичний словник: енциклопедія / Гол. ред. В. І. Шинкарук. Київ : Абрис, 2002. 742 с.

71. Фіцула М. М. Педагогіка: посібник. Київ : Видавничий центр «Академія», 2002. 528 с.

72. Хворостовська К. С. Використання інтерактивних методів навчання на уроках у НУШ. URL: <https://naurok.com.ua/stattya-na-temu-vikoristannya-interaktivnih-metodiv-navchannya-v-nush-153336.html>

73. Шиліна Н. Є. Педагогіка: навч. посіб. Одеса : ОНАЗ ім. О.С. Попова, 2011. 188 с.

74. Ягоднікова В. В. Інтерактивні форми і методи навчання у вищій школі. Київ: ДП «Видавничий дім «Персонал», 2009. URL: http://maup.com.ua/assets/files/lib/book/inter_formy.pdf

75. Якимів Л. М. Інтерактивні методи навчання. Сутність та призначення. Впровадження на прикладі методу «Рольова гра». URL: <https://naurok.com.ua/interaktivni-metodi-navchannya-sutnist-ta-priznachennya-vprovadzhennya-na-prikladi-metodu-rolova-gra-259479.html>

76. Яцик І. С. Використання інтерактивних методів навчання при викладанні гуманітарних дисциплін з метою виховання толерантності. *Вісник ВПІ*. Київ, 2010. Вип. 4. С. 114–118.

ДОДАТКИ

Додаток А

Бесіда з учителями початкової школи

1. Чи знаєте Ви, що таке «інтерактивні технології» навчання?
2. Чи доводилося Вам ознайомлюватися з науковою психолого-педагогічною літературою про інтерактивні технології навчання?
3. Де Ви зустрічалися з поняттям «інтерактивні технології навчання»?
4. Як Ви оцінюєте рівень вашої готовності до застосування інтерактивних технологій на уроках «Я досліджую світ»?
5. Чи маєте труднощі із застосуванням інтерактивних технологій під час викладання курсу «Я досліджую світ»?
6. Чи маєте Ви необхідні теоретичні знання про інтерактивні методи навчання учнів у початковій школі?
7. Чи можете практично застосовувати їх на уроках «Я досліджую світ» у початковій школі?
8. Чи бажаєте вдосконалювати знання про інтерактивні технології навчання?

Анкетування вчителів початкової школи щодо їхньої готовності до використання інтерактивних технологій на уроках «Я досліджую світ»

Шановні учителі початкової школи, звертаємося до вас із проханням взяти участь у опитуванні щодо застосування інтерактивних технологій в освітньому процесі Нової української школи. Пропонуємо обрати один варіант відповіді: «Так», «Ні» або «Частково».

1. Як часто Ви на своїх уроках «Я досліджую світ» використовуєте інтерактивні методи навчання?
2. Які інтерактивні методи більше Вам подобаються?
3. Чи часто Ви практикуєте різнорівневі завдання для учнів?
4. Чи маєте Ви бажання застосовувати інтерактивні технології на уроках «Я досліджую світ»?»
5. Чи вважаєте Ви використання інтерактивних технологій на уроках природничої освітньої галузі такою роботою, що веде до ...
6. Чи впливає на ефективність роботи вчителя початкової школи розвиток логічного мислення учнів?
7. Чи володієте діалоговими технологіями формування природничої компетентності учнів у початковій школі?
8. Чи володієте ігровими технологіями на уроках «Я досліджую світ» у початковій школі?
9. Чи маєте труднощі в застосуванні інтерактивних технологій під час викладання інтегрованого курсу «Я досліджую світ»?
10. Чи вмієте Ви об'єднувати інформацію з різних джерел для застосування у навчанні (роботі)?

Дякуємо за участь!

Анкета для учнів

1. Чи цікаво тобі вивчати предмет «Я досліджую світ»?
2. Який у тебе настрій коли ти йдеш на уроки природничої освітньої галузі?
3. Які уроки «Я досліджую світ» тобі подобаються?
4. Подобається тобі слухати розповідь учителя чи самостійно читати матеріал в підручнику?
5. Як часто відбувається робота в групах на уроках «Я досліджую світ»?
6. Коли краще засвоюється матеріал?
7. Хотів би ти частіше працювати в групі?
8. Як ти залучаєшся до пізнання природи у вільний від навчання час: читаєш наукову та періодичну літературу про природу, переглядаєш телепередачі, проводиш час на природі з друзями й батьками?
9. Чи проводиш ти спостереження за природою і як?

Анкета для батьків

«Пізнавальна активність молодшого школяра» (О. О. Горчинська)

Мета: визначення рівня сформованості пізнавальної активності до вивчення інтегрованого курсу «Я досліджую світ».

Батькам надається бланк анкети, пропонується обрати один із варіантів відповідей.

1. Чи подобається дитині виконувати завдання з предмету «Я досліджую світ»?
а) так б) інколи в) ні
2. Звертається дитина до додаткової літератури під час виконання завдань з «Я досліджую світ»?
а) часто б) інколи в) ніколи
3. Як поводить ся дитина під час виконання завдань, що потребують часу та кропіткої роботи?
а) вирішує, доки не отримає правильну відповідь
б) декілька разів залишає, а потім знову починає
в) взагалі не вирішує, якщо завдання важке
4. Якою мірою, займаючись улюбленою справою, дитина може виконувати нецікаву, важку інтелектуальну роботу?
а) виконує завжди, якщо потрібно
б) виконує інколи
в) дитина не любить виконувати нецікаву роботу
5. Чи здатна дитина за необхідності займатися довготривалою інтелектуальною діяльністю, нехтуючи розвагами або відпочинком?
а) завжди, якщо це потрібно
б) лише час від часу
в) взагалі нездатна

Обробка отриманих даних: переважна більшість відповідей «а» свідчить про високий ступінь виразності пізнавальної активності; відповіді «б» – про помірний ступінь; відповіді «в» – про низький ступінь пізнавальної активності.

Анкета для вчителя «Пізнавальна активність» (В. С. Юркевич)

Мета: визначення рівня сформованості пізнавальної активності молодшого школяра.

Вчитель, користуючись результатами спостережень та бесід з батьками, відповідає на запитання анкети.

№	Питання	Варіанти відповідей	Кількість балів
1	Як часто учень довго (протягом години) займається будь яким видом розумової діяльності?	а) постійно б) інколи в) ніколи	5 3 1
2	Що обирає учень, коли дається завдання на кмітливість?	а) знайти відповідь самостійно б) залежно від ситуації в) отримати готову відповідь	5 3 1
3	Чи багато школяр читає додаткової літератури?	а) багато б) читає інколи в) майже не читає	5 3 1
4	Наскільки учень емоційно ставиться до цікавого завдання, що пов'язане з розумовою діяльністю?	а) дуже емоційно б) як коли в) емоції невиразні	5 3 1
5	Як часто дитина ставить запитання?	а) постійно б) інколи в) ніколи	5 3 1

Обробка отриманих даних: 5-12 балів – низький рівень пізнавальної активності; 13-16 балів – помірний; 17 – 25 балів – високий рівень.

Сюжетно-рольові ігри

Руханка «Левенята грали в ігри»

Запропонуйте учням повторити за вами слова вірша та відповідні рухи звірят:

Левенята грали в ігри: (руки зігнути в ліктях, витягуючи по черзі перед собою).

То вовки вони, то тигри, (гарчати, як хижаки)

То зайці, то сови-сплюшки, (підстрибнути, потерти очі)

То малесенькі папужки... (стукати «дзьобом», махати «крилами»)

Ким лиш тільки не були,

Поки спати не лягли (скласти долоні коло вуха, покласти на них голову)

Оксана Кротюк

Рольова гра «ЕТИКЕТ ЗА СТОЛОМ»

Мета:- продовжувати навчання дітей правилам хорошого тону під час їжі;

-формування навичок поведінки за столом;

- закріпити правила поведінки в їдальні;

- виховувати навички культури поведінки під час прийому їжі.

Матеріал: Разовий посуд для чаювання, серветки, частування до чаю, столові прибори.

Попередня робота: Виготовлення «смайликів» – для нагородження переможців.

Хід гри

Заняття проводиться у формі змагання команд. Діти розбиваються на 4 команди по 6 чоловік у кожній. Розподіляють ролі: мами, тато, дитини, гості.

Конкурс «Вчимося правильно зустрічати гостей»

Учитель. Отже, гості – на порозі. Як же повинні поводитися господарі?

Програється ситуація «Зустріч гостей». П'ять хвилин команда готується. Потім кожна команда розіграє «Зустріч гостей».

Приклад:

Ненька. Привіт, гості дорогі!

Тато. Чекаємо-не дочекаємося вас!

Всі посміхаються, допомагають гостям роздягнутися, проводжають в кімнату.

Учитель. Молодці, хлопці, ви правильно показали, що гостя треба привітно зустріти, допомогти йому роздягнутися, запросити в кімнату і чим-небудь розважити.

Конкурс «Вчимося правильно сервірувати стіл»

Учитель. Послухайте правила сервірування столу.

Стіл треба накрити красивою скатертиною. Поставити стільки тарілок, скільки буде гостей. Праворуч від тарілки покласти ніж, зліва – вилку. Перед тарілкою поставити склянку для напою. Обов'язково поруч покласти серветку. А тепер команди протягом п'яти хвилин сервірують стіл. Діти заздалегідь приносять одноразовий посуд.

Поки діти сервірують стіл, можна включити пісеньку «Антошка». Уже можна підбити підсумки, команди отримують «смайлики».

Учитель. Молодці, дуже красиві столи у вас вийшли.

Але чи знаєте ви, що є ще кілька важливих правил, які потрібно виконувати, якщо ви сідаєте за стіл в гостях.

Правила поведінки за столом:

1. Коли звучить запрошення до столу, то хлопчик повинен допомогти дівчинці сісти, а потім вже сам сідає.
2. За столом треба сидіти прямо, лікті на стіл не класти.
3. Якщо ви збираєтеся пити чай, то цукор треба покласти в чашку спеціальними щипцями, а пісок - спеціальною ложкою. Ложкою розмішуй цукор

тихо, а розмішавши, поклади її на блюдце. Коли випив чай, ложку в стакан не клади.

4. Витирай рот серветкою, а не рукавом.

5. Тістечка їж спеціальною ложкою, а не руками.

6. За столом не кричи, не сперечайся. Говори тихо і зачіпай теми, які всім цікаві.

Чаювання

Учитель. А тепер подивимося, що ви засвоїли.

Приходьте всі на чай,

Ми вас всіх зустрічаємо.

Дуже раді ми гостям –

Чаєм пригощаємо.

Сидять командами і дотримуються правил етикету. Педагог спостерігає за дітьми.

Висновок:

Проводиться обговорення поведінки дітей під час чаювання. Учитель зазначає недоліки, заохочує активних учасників, визначає і нагороджує команду-переможця «смайликами».

Гра «Так – ні»

- приступати до прийому їжі потрібно дочекавшись всіх, хто сидить за столом;
- їсти мовчки, не розмовляти з набитим ротом;
- не балуватися за столом, не грати з їжею;
- не висловлювати своє невдоволення приготованою їжею;
- не можна класти лікті на стіл;
- попросити подати хто поруч сидить необхідний прилад, а не тягнутися через весь стіл;
- не виходити з-за столу, поки не закінчать приймати їжу всі гості.